

**Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі
Дін істері комитеті «Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және
талдау орталығы» РММ**

**ДІН САЛАСЫНДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР БОЙЫНША
20 СҰРАҚ-ЖАУАП**

*7-шығарылым:
ДАИШ – аса қауіпті лаңкес ұйым*

Шымкент – 2016

УДК 21/29
ББК 86.2/3
Д 91

**Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Дін істері
комитеті Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және талдау
орталығының Ғылыми-сараптамалық кеңесі ұсынған**

Жалпы редакциясын басқарған: Шойкин Ғ.Н., саяси ғ.к.

**Дін саласындағы өзекті мәселелер бойынша 20 сұрақ-жауап. 7-
шығарылым: ДАИШ – аса қауіпті лаңкес ұйым / Құраст.
А.Әбдірәсілқызы, М.Исахан, М.Муслимов, Ж.Теңлібаева, С.Мәдиева,
Б.Әлмырзаева, Б.Жанақов, Р.Рашидбетов, Д.Жұманов, М.Сайлауова. –
Астана: Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және талдау орталығы,
2016. – 75 б.**

ISBN 978-9965-23-361-6

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Дін істері
комитетіне бағыныстағы Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу және
талдау орталығы тарапынан әзірленген бұл шығарылымда аса
қауіпті халықаралық террористік ұйым болып табылатын «Ирак және Шам
ислам мемлекетіне» («ДАИШ») қатысты 20 сауалға білікті ғылыми
қызметкерлер тарапынан берілген жауаптар топтастырылған.

Жинақ дін мәселелеріне қызығушылық танытушы қалың көпшілікке
арналған.

УДК 21/29
ББК 86.2/3

© Дін мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу
және талдау орталығы, 2016

МАЗМҰНЫ

1. ДАИШ неліктен террористік ұйым деп танылды?	5
2. ДАИШ қандай саяси мақсатқа қол жеткізуді көздейді? Халифат құру немесе қоғамда халифат жүйесімен басқару ислам дінінің негізінде бар ма? 6	
3. ДАИШ идеологиясы әхл-и сүннет ақидасымен үйлесе ме?	8
4. ДАИШ содырларының әрекеттері «жиһадқа» жата ма?	11
5. Азаматтардың соғыс аймақтарына кетуі ислам шарияты бойынша «хижра» болып санала ма?	14
6. ДАИШ идеологтары қолданатын «шаһид» ұғымы ислам шариятына сәйкес келе ме?	17
7. Ислам діні – ізгілік діні саналады. Сонда ислам атын жамылған ДАИШ ұйымы дін қағидаларын қалай бұрмалап отыр?	19
8. Зерттеушілер ДАИШ террористік ұйымының қатарындағы содырлардың діни көзқарастары радикалдық сипаттағы тәкфіршілік ұстанымдарынан туындайтынын айтады. Осы тұрғыдан алғанда тәкфіршілдер қандай шетін көзқарастарды уағыздайды және нені басшылыққа алады?	21
9. ДАИШ содырларының мәдени-тарихи ескерткіштерді жоюының себебі неде?	22
10. «Жыныстық жиһад» деген жиһад бар ма? Неге ДАИШ идеологтары осындай пәтуа беріп отыр?	24
11. ДАИШ террористік ұйымының галамтордағы бейнематериалдарында оның қатарында жүргендердің өмірі керемет болып көрінеді. Ол шын мәнінде солай ма?	27
12. Әлеуметтік желілер мен галамтор сайттарында ДАИШ өз идеологиясын қалай насихаттауда және өз қатарларын толтыру үшін қандай әдіс-тәсілдерді қолдануда?	29
13. Азаматтардың жекелей немесе бүкіл отбасымен ДАИШ жаулап алған аймақтарға кетуінің себептері неде?	32
14. Кейбір әлеуметтанушылардың пікірінше азаматтар психологиялық күйзелістен арылу үшін діни экстремистік идеяларға бой ұруда. Осы пікір қаншалықты ақиқат?	33
15. ДАИШ әрекетін «исламға жат» деп пәтуа берген мұсылман ғалымдары қандай дәлел-дәйектерге сүйенеді?	35
16. ДАИШ содырлары діни азшылықтар өкілдеріне, өз пікірімен келіспейтіндерге, қолдарына түскен әйелдер мен балаларға шектен тыс қатігездік көрсетеді, сонымен қатар адамдардың дүние-мүліктерін талан-таражға салуда. Бұл мұсылмандыққа жата ма?	37

<i>17. ДАИШ террористік ұйымы не себептен жас балаларды лаңкестік әрекеттерге пайдаланады?</i>	<i>39</i>
<i>18. ДАИШ террористік ұйымының жазықсыз адамдарды, тіпті өз қатарларындағы жақтастарын жаппай және жария сипатта өлтірудегі мақсаты неде?.....</i>	<i>41</i>
<i>19. ДАИШ өзін «мұсылманмын» деп санайтын адамдарды да «мұсылмандар» мен «кәпірлер» деп бөліп жатады. Ислам діні адамдарды өз ішінде осылай алалауға жол бере ме?</i>	<i>42</i>
<i>20. Көпшіліктің арасына барып өзін-өзі жарып жіберіп, жазықсыз адамдардың өліміне себеп болған ДАИШ жанкештілері жұмаққа бара ма?</i>	<i>46</i>

ДАИШ – АСА ҚАУІПТІ ЛАҢКЕС ҰЙЫМ

САУАЛДАР МЕН ЖАУАПТАР

1. ДАИШ неліктен террористік ұйым деп танылды?

2015 жылдың 15 қазанында «Ислам мемлекеті» немесе «ДАИШ» атауымен белгілі халықаралық ұйым Астана қаласының Есіл аудандық сотының шешімімен террористік деп танылды және оның Қазақстан аумағындағы іс-әрекетіне тыйым салынды. Бұл аталған ұйымға қолдау білдіруге әрекеттенген кезкелген тұлға бұдан кейін заң аясында жауапқа тартылатынын білдіреді.

ДАИШ – жаңа замандағы жаһандық терроризмнің бейнесі ретінде «Әл-Каида» және тағы басқа онғажуық экстремистік ұйымдардан құралған террористік ұйым. Бұл ұйымның қандай мақсаттарды көздейтінін анықтау үшін оның соғыс аймағындағы әрекеттеріне назар салу қажет. ДАИШ-тың Таяу Шығыс халықтарына қарсы жүргізіп жатқан қантөгіс әрекеттері оның дін атын жамылған террористік топ екенін айғақтайды. Оның идеологиясы соттың шешіміне сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында тыйым салынған «Лашкар Тайиба», «Әл-Каида» және оның Ирактағы қанаты «Ан-нусра» секілді бірқатар террористік ұйымдардың идеологиясымен ұштасады. Яғни бұл ұйымдардың барлығы радикалдық бағыттағы тәкфіршілік көзқарастарды ұстанушы жамағаттар.

Қазіргі таңда Біріккен Ұлттар Ұйымы және Еуропалық Одақ, сондай-ақ АҚШ, Сауд Арабиясы Корольдігі, Мысыр, Біріккен Араб Әмірліктері, Пәкістан, Иордания, Ресей және басқа да елдермен қатар, әлемдік және араб ақпарат құралдарының барлығы ДАИШ-ті террористік топқа жатқызады. Сонымен қатар 2015 жылдың 20 қарашасында өткен БҰҰ Қауіпсіздік кеңесінің 7565-отырысында мақұлданған қарарда «ДАИШ ұйымы халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке жаһандық және зор қатер төндіреді» деп атап көрсетілген.

Сирияда 2011 жылы басталған азаматтық соғыс кезінен бері бұл ұйымның жүргізіп жатқан қанды-қасап қырғынының салдарынан бір миллионнан астам адамның өмірі қиылып, соғыс тауқыметін шеккентөрт миллиондай халық ел-жерін тастап, босқындар қатарына қосылды. Таяу Шығыс аймағындағы ДАИШ әрекеттерінің нәтижесінде террористік ұйымның ықпалына түскен елді мекендерде тұратын өзге дін өкілдерінің жаппай қырылуын «геноцид» деп бағалауға болады. Жергілікті халықтардың ішінде әсіресе христиандар, езидтер, күрділер, шииттер, түркімендер, друздар және т.б. діни азшылықтағы топтар қатаң қудалауға ұшырады.

Сонымен қатар, өзін «Ислам мемлекеті» деп білетін террористік ұйым дінге тікелей әрі ашық түрде қарсы бағытталған агрессия танытуда. ДАИШ исламда қасиетті саналатын Рамазан және тағы басқа айларда әсіресе жұма

күндері мешіттер мен бейбіт тұрғындар тұратын ғимараттарда жарылыстар ұйымдастырған. Оған мысал ретінде 2014-2015 жылдар аралығында Сауд Арабиясы Корольдігіндегі «Имам Али», «Имам Хусейн», «әл-Машһад», сондай-ақ Кувейттегі «Имам ас-Садық» атты мешіттерде орын алған террорлық актілерді атап өтуге болады. БҰҰ сарапшыларының Ирак аумағында жүргізген зерделеу жұмыстары нәтижесінде әзірленген баяндамадағы ресми деректер бойынша ДАИШ 2014 жылдың басынан 700-ден астам кәмелетке толмаған жасөспірімдердің жанын қиған.

Бұқаралық ақпарат құралдары соңғы уақытта ДАИШ лаңкестерінің әлемнің түрлі аймақтарында террактілерді жүзеге асырып жатқанын жиі көрсетуде. Өткен жылдың өзінде осы ұйымның содырлары Тунис, Франция, Кувейт, Йемен, Ауғанстан және т.б. елдердегі қанды оқиғаларға себеп болды.

2014 жылдың қыркүйегінде дүниежүзінің 126 ірі ислам ғалымдары ДАИШ ұйымының басшысы Абу Бакр әл-Бағдадиге (шын есімі –Ибрахим Аууад әл-Бадри) ашық хат жолдады. Аталмыш хатқа қол қойған дін ғалымдарының ішінде Мысыр, Түркия, Нигерия, Болгария, Косово елдерінің мүфтилері, әртүрлі халықаралық діни ұйымдар мен қорлардың өкілдері, пәтуа жөніндегі мемлекеттік органдардың басшылары, университет профессорлары бар.

Бұл үндеуде ислам ғұламалары діни пәтуа шығарудың талаптарын орындамау, адам өміріне қастандық жасау, заңсыз әскери жиһадты бастау, адамдарды дінге күштеп әкелу, құлдықты қайта жаңғырту, әйелдер мен балалардың құқығын таптау, өз бетінше мемлекет құру секілді мәселелердің ислам шариятына қайшы екендігін түсіндіріп, ұйым өкілдерін тәубе етуге шақырған. Алайда ДАИШ идеологтары мен содырлары бүгінде ешбір елдің ислам ғалымдарын мойындамай, үндеудегі талаптарға бойсұнудан бас тартты.

Осыған орай Араб мемлекеттері лигасы, Ислам ынтымақтастық ұйымы, ИСЕСКО, Дүниежүзілік Фикһ Академиясы, Мысырдағы «Дар-уль-Ифта» және тағы басқа халықаралық ұйымдардың өкілдері, сондай-ақ халықаралық деңгейдегі беделге ие болған дін ғалымдары бірауыздан ДАИШ террористік ұйымын дінге қас және саяси мүдделерді іске асыру үшін құрылған террористік ұйым ретінде таныған.

Сондықтан БҰҰ Қауіпсіздік кеңесі жоғарыда аталған отырысында ұйымға мүше елдерді «ДАИШ» террористік тобымен күресу үшін «барлық қажетті шараларды» қолдануға шақыратын қарар жобасын бірауыздан мақұлдады.

2. ДАИШ қандай саяси мақсатқа қол жеткізуді көздейді? Халифат құру немесе қоғамда халифат жүйесімен басқару ислам дінінің негізінде бар ма?

Алты жыл бұрын орын алған «Араб көктемі» атты дүлей боран бірнеше мұсылман мемлекетінің шаңырағын ортасына түсіріп, шат-шәлекейін

шығарды. 2004 жылы Иракта «Таухид и-жиһад» деген атпен «Әл-Каиданың» бір қанаты ретінде құрылған лаңкестік топқа 2011 жылы Әбу Бәкір әл-Бағдади жетекшілік жасағаннан бастап ұйымның атауы ДАИШ (Әл Дәулат Әл Ислам фил Ирак уәш Шам) болып өзгертілді. ДАИШ – негізінен Латакия (Сирия) жерінде ислам халифатын құру мақсатында Ирак пен Сирия үкіметінің әскери күштерімен және өздерін қолдамаған өзге де топтарға қарсы қанды соғыс жүргізуде.

ДАИШ содырларының сойқан іс-әрекеттері Сирия мен Ирак жеріне қантөгіс пен қырғын алып келді. 2015 жылы 126 мұсылман ғұламасы ДАИШ-тің іс-әрекеті ислам құндылықтарымен үйлеспейтінін айтып жаһанға жар салды. Қазір ұйымның экстремистік пиғылда, іс-қимылы террорлық сипатта екендігі баршаға аян. Алайда, ДАИШ өздерінің жасап жатқан қанды қырғынын ислам дінімен байланыстыруын доғарар емес. ДАИШ лаңкестері қанды-қасапты «халифат» атынан жасап бағуда.

Шындығына келгенде, ДАИШ-тің өздерін «ислам халифаты» деп жариялауы дін негіздермен мүлде сәйкес келмейді. Оған қарсы бірнеше дәйекті уәж келтіруге болады.

Біріншіден, мұсылман ғұламаларының көпшілігі Мұхаммед пайғамбардың (с.а.у.): «Үмбетім халифатта отыз жыл өмір сүреді. Одан кейін патшалық билік пайда болады» (Сафина р.а. жеткізген) деген өсиетін негізге алып, «халифат құру» деген бастамаларды қостамайды. Расында да ислам тарихында Мұхаммед пайғамбардан кейін Әбубәкір, Омар, Осман, Әли кезеңінде мұсылман үмбеті отыз жыл халифат дәуірінде өмір сүрді. Одан кейін пайғамбар өсиетінде айтылғандай патшалықтар кезеңі басталды. Ал, Сирия мен Ирак жерлерін күшпен жаулап алып, бейбіт тұрғындарды қынадай қырған ДАИШ террористік ұйымы шарифат шарттарындағы халифат ұғымымен мүлде жуыспайды.

Екіншіден, шарифатта «дарул-муслимин» деген ұғым бар. Бұл термин «мұсылмандар өмір сүретін мемлекет» деген мағынаны береді. Алғашқы әділетті төрт халифтан кейін өмір сүрген омая, аббаси, фатими, ғазнауи, қарақан, мәмлүк, осман, т.б. патшалықтар халифат саналмағанымен, мұсылман мемлекеттері болып есептеледі. Қандай да бір жоғары саяси ұйымды мұсылман мемлекеті (дарул-муслимин) деп тану үшін үш шарт сақталуы керек. Олар:

- а) Халықтың басым бөлігінің мұсылман болуы;
- ә) Мемлекетті мұсылман басшының басқаруы;
- б) Діни ғұрыптардың орындалуына жағдай жасалуы (В. Зухайл. Фикһ энциклопедиясы).

Қазір ДАИШ лаңкестері біраз аумағын күшпен жаулап алған Сирия мен Ирак мемлекеттері халқының басым көпшілігі ислам дінін ұстанады. Мемлекет басшылары мұсылман және діни құлшылықтарды орындауға ешқандай кедергі жоқ. Яғни, Сирия мен Ирак елдері мұсылман мемлекеттерінің (дарул-муслимин) санатына жатады. Ал, шарифатта мұсылман мемлекеттеріне қарсы діни соғыс жасауға болмайды. Демек, ДАИШ-тің шарифат бекіткен шарттарсыз халифат құруы, мұсылмандарды

«қасиетті» күреске үндеуі, заңсыз әскери құрылымдар құруы ислам негіздеріне түбірімен қарама-қайшы.

3. ДАИШ идеологиясы ахл-и сүннет ақидасымен үйлесе ме?

Қазіргі кезде Таяу Шығыс аймағында өздерін «Ислам мемлекеті» деп жариялаған ДАИШ ұйымының (Қазақстанда террористік ұйым деп танылған) жасап жатқан іс-әрекеті бүкіл әлем назарын өзіне аударып үлгерді. Дін атын жамылған ДАИШ содырларының қаншама жазықсыз жандардың өмірін қиып, қантөгіс әрекеттерге барып отырғаны белгілі. Ислам атын жамылған бұл ұйымның ұстанымдары мейірімділікке, ізгілік пен бауырластыққа шақыратын, адамгершілік құндылықтарды насихаттайтын ислам дінінің сенімі негіздерімен үйлесе ме?

Шын мәнінде бұл содырлық топтың ислам дінімен ара-қатынасы тек сөз жүзінде ғана. Олардың іс-әрекеттері толығымен ислам қағидаттарына қайшы келеді. Олар жалған жиһад ұранымен жазықсыз халықты қырып, қанға бөктіруде. Мұсылмандарды кәпір санап, олардың әйелдері мен балаларын олжа етіп, дүние-мүліктерін талан-таражға салып, бейбіт елдің өмірін талқандауда.

ДАИШ халықаралық террористік ұйымы 2006 жылы «әл-Каида» және басқа да он бір экстремистік ұйымдардан құралып, 2014 жылдың 29 маусымында өздерін «Ислам мемлекеті» деп жариялады. ДАИШ – бұл діни және рухани мақсатты ұстанбайтын, тек билікке қол жеткізуді көздейтін террористік ұйым. Оның әрекетінің нәтижесі – басқыншылық, күш қолдану және қан төгу.

ДАИШ ұйымының идеологиясы «тәкфір» ұғымына негізделеді. Олардың түсінігінше иман келтіру – кәлимань тілмен айтып, жүрекпен бекіту және амал жасау. Олардың ұстанымы бойынша, мұсылман адам кәлимань тілмен айтып, жүрекпен бекіткенімен, ислам дінінің парыздарын орындамаса, онда иманды болып саналмайды. Мұндай адамдарды олар «бидғаттарды және күнәлі істерді жасаушылар» деп атайды. Сөйтіп, оларға қарсы жиһад жасауды парыз санап, оларды өлтіруге, әйелдері мен мал-мүліктерін тартып алуға болады деген сенімді ұстанады. Олар жеке адамдармен қатар билік өкілдерін, оның ішінде саяси жетекшілерді, қарулы күштер мен құқық қорғау органдары өкілдерін де кәпірге шығарады. Мұсылман елдерінде мемлекетті зайырлы жолмен басқаратын барлық үкіметті «кәпір» деп айыптайды, зайырлы билікке бағынуды діни құлшылықпен теңестіріп, кез-келген зайырлы билікті «тағұт» деп айыптап, зайырлы мемлекеттің барлық дерлік өкілдері мен оның заңға бағынатын азаматтарын «кәпір» немесе «пұтқа табынушы» деп айыптайды. Сондай-ақ, ДАИШ пікірін құптамаған өзге мұсылмандар, бұл ұйымға кірмеген және олардың шейхтарына мойынсұнбаған әрбір мұсылман «кәпір» саналып, оларды өлтіру өздері үшін «халал іс» болып табылады.

Ал, әхли сүннет сенімі бойынша парыз амалдарын мойындамаған адам діннен шығады. Аллаға иман келтіріп, парыз амалдарды орындамау оны «кәпір» деп айыптауға негіз бола алмайды. Бұл күнә болып есептелгенімен, мұсылманның діннен шығуына себеп бола алмайды. Ислам сенімі бойынша иман келтірген мұсылман адамды кәпір деп айыптауға болмайды. Бұл туралы Мұхаммед пайғамбар: «Кімде-кім бауырына: «Ей, кәпір!» десе, егер ол адам шынымен кәпір болмаса, онда айтқан адамның өзі кәпір болады» (Әл-Бухари 6104, Муслим 60) деп қатаң ескерткен.

Ешқандай мәзһабты ұстанбайтын ДАИШ ұйымының идеологиясы исламдағы дәстүрлі төрт мәзһабтың мәнін бұрмалауға негізделген. Олар өздерінің тек Құран мен сүннетті басшылыққа алатынын, ал Құран мен пайғамбар сүннетінде мәзһабтар туралы ештеңе айтылмайтынын, ондай түсінікке орын жоқ екенін алға тартады. Құран мен сүннетті оқығанда мағынасының анығына жетпей, өз бетінше сөзбе-сөз түсінуге, ақыл-парасатты қолданбауға тырысады. Соның салдарынан ондай адамда діни мәселелерде теріс пікір қалыптасады. Жекелеген ғалымдарды ғана болмаса, ислам ғұламаларының көпшілігін мойындамайды.

Ал, әхли сүннет – Құран мен Мұхаммед пайғамбардың сахих хадистерін ұстанып, соларға сүйенушілер, Мұхаммед пайғамбар мен оның сахабаларының сенім мәселесінде ұстанған жолымен жүрушілер. Бұл туралы бір хадисте «Жұмаққа баратын топ менің және асхабымның жүрген жолымен жүргендер» (Әбу Дәуіт, Суннат 1; Ибн Мажа, Фитан 17) деп көрсетілген.

Мәзһаб ұстану – бөлінуге емес, керісінше бірігуге бастайтын жол. Құран мен сүннетке негізделген ханафи, малики, шафиғи және ханбали мәзһабтары мұсылмандар арасында береке-бірліктің орнауына, ішкі тұрақтылықтың сақталуына өзіндік септігін тигізген. Мәзһаб ғалымдары дін аясында қоғамның этникалық ерекшелігін, ділі мен жағдаятын, уақыт пен кеңістікке байланысты туындаған жайттарды ескере отырып, кейбір мәселелерге қатысты түрлі үкімдер шығарған. Сондықтан да мәзһаб ұстану адамзат баласын рухани біртұтастыққа жетелеуші күш болып табылады.

ДАИШ ұйымы адамдарды негізсіз айыптап, бейкүнә жандарды өлтіріп, жаппай қыруға жол береді. ДАИШ содырларының ғаламтор бетіне жарнама ретінде салып отыратын бейнероликтері олардың асқан қатыгездік әрекеттерін айқын көрсетеді. Жазықсыз жандар аяусыз атылып, асылыпжатады.

Ал, ислам діні ешқашан бүлік шығарып, жарылыс жасауды насихаттамайды. «Ислам» деген сөздің өзі «сәләм» сөзінен туындайды, ол «бейбітшілік», «тыныштық» деген мағынаны береді. Ал, мұсылман адам – осы бейбітшілікті өз бойына сіңіріп, іс-әрекетінде осы сипатты көрсететін адам. Исламда жазықсыз адам өлтіру үлкен қылмыс, ауыр жаза болып саналатындығы Құранның «Мәида» сүресінің 32-аятында: «Кім кісі өлтірмеген немесе жер жүзінде бұзақылық қылмаған біреуді өлтірсе, сонда шынайы түрде барлық адамды өлтіргенмен және кім оны тірілтсе (өлімнен құтқарса), барлық адамды тірілткенмен тең» деп баяндалған. Ислам

ғалымдары бұл аятты: «Яғни, жазықсыз бейкүнә адамның өмірін қиған барлық адамдарды өлтіргендей ауыр күнәға батады, ал бір адамды өлім аузынан құтқарған жан күллі адамзатты құтқарғандай сауапқа кенеледі» деп түсіндірген.

Бұл тақырыпқа қатысты Құрандағы мынадай аяттарды мысал ретінде келтіруге болады:

«Шынында жаза адамдарға зұлымдық қылып, жер жүзінде орынсыз шектен шыққандарға лайық. Міне, солар үшін жан түршігерлік азап бар» (Шура, 42);

«Өлтірілуіне Алла тыйым салған кісіні нақақтан өлтірмеңдер» (Әнғам, 151);

«Бір-бірлеріңді өлтірмеңдер. Расында Алла сендерге ерекше мейірімді. Ал кім айтылғанды дұшпандық, зұлымдықпен істесе, оны жақында отқа саламыз. Бұл – Аллаға оңай» (Ниса, 29-30);

«Егер олар сендерден аулақ тұрса әрі сендермен соғыспаса, тіпті сендермен бейбіт тұруды ұсынса, онда Алла Тағала сендердің оларға шабуыл жасауларыңа ешқандай жол бермеді» (Ниса, 90).

Адам өміріне қастандық жасау, адамдарды кепілге алу және тағы басқа зорлық-зомбылық, лаңкестік әрекеттерге қатысты Құранда қатаң жаза қарастырылған. Ал егер террорлық әрекеттердің салдарынан бейкүнә жандар зардап шексе, бұл әрекеттердің жазасы күшейе түседі. Өйткені Құранда «Кім бір иманды адамды әдейілеп өлтірсе, оның жазасы жаһаннам болып, ол онда түпкілікті қалады. Әрі Алла оған ашуланып, оны лағнеттейді және ол үшін өте үлкен азап әзірлейді» (Ниса, 93) деген ескерту бар.

Ислам тарихында Мұхаммед пайғамбар өзінің қоштасу қажылығында халыққа қаратып, адамның өміріне, жеке мүлкіне және ар-намысына қиямет күніне дейін қол сұғылмауы тиіс екенін айтқан: «Қиямет күнінде адамдар арасында алынатын есептің біріншісі – адам өлтіру» (Мұслимның риуаяты).

ДАИШ ұйымы дінді зорлап қабылдануға күш салады және өзге дін өкілдерімен өзара келісім орнатуды қабылдамайды.

Ислам дінінде дінді зорлықпен қабылдану деген болмайды. Әр адам иманға өз қалауымен, шын ықыласымен келуі керектігі Құранның Бақара сүресінің 256-аятында «Дінде зорлық жоқ» деп көрсетілген. Мұхаммед пайғамбар да басқа дін өкілдеріне әділетті болу керектігін ерекше ескертіп, бір хадисінде: «Кімде-кім бір зымиды (өзге дін өкілін) өлтірсе, жәннаттың иісін де татпайды» деп, оларға зұлымдық жасауға қатаң тыйым салған.

Ислам шарифатының қайнар көздері – Құран мен сүннетте өзге дін өкілдерімен қарым-қатынастың негізгі қағидаттары белгіленген. Құранда «Кітап иелері» деп аталған иудей және христиан діні өкілдерімен бейбіт қатар өмір сүрудің исламда орнықты дәстүрлері қалыптасқан.

Құранда: «Іштеріңдегі зұлымдық істегендерден басқа кітап иелерімен ең көркем (ғылыми, сыпайы) түрде талас жүргізіндер. Оларға: «Өзімізге түсірілгенге де, сендерге түсірілгенге де иман келтірдік. Сендердің Құдайларың да, біздің Құдайымыз да біреу-ақ. Біз соған ғана бойсұнушылармыз» деп айтындар» («Анкабут» сүресі, 46-аят) делінген.

Мұхаммед пайғамбар мұсылмандарға: «Сендерге кітап иелерін, яғни христиандар мен еврейлерді аманат етемін» деп өсиет қалдырған. Екінші бір хадисте: «Кімде-кім Кітап иелерін жәбірлесе, ақыретте мен оның дұшпанымын» деп қатаң ескерткен.

Мұсылмандар 622 жылы Меккеден Мәдинаға қоныс аударғаннан кейін өзге дін өкілдерімен Мәдина келісіміне қол қойды. VII ғасырда жасалған бұл құжат исламдағы бейбітшілік пен төзімділікті, исламның адам құқығына құрметі мен диалог мәдениетін, өзге дін өкілдеріне көзқарасын, сондай-ақ сенім бостандығы мен ар-ождан еркіндігін қамтамасыз еткен қағидаттарды қамтыды.

ДАИШ ұйымы 2014 жылы өздерін шариғатқа негізделген жалғыз ислам мемлекеті – «Ислам халифаты» деп жариялады. ДАИШ өз әрекетін діни тұрғыда негіздеуге тырысқанымен, олардың іс-әрекетінің исламмен мүлде үйлеспейтіні айқын болып отыр.

Әхли сүннет сенімі бойынша халифалықты барлық мұсылмандармен бірлесе отырып, «Шура» (арнайы кеңес) өткізбей жариялауға болмайды. Халифалықты халықтың келісімінсіз жариялау фитна (бүлік) болып табылады. Өйткені мұндай шешімнің салдарынан оған келіспеген мұсылман үмбетінің басым бөлігі жарияланған халифалықтан тыс қалып, ел ішінде бір-бірімен араздасатын бірнеше халифалықтың пайда болуы мүмкін. Мұндайда елдің бірлігі мен берекесі бұзылып, туындаған бүлік қоғамды ыдырауға әкеп соғады. Құранның «Бақара» сүресіндегі 217-аятында осыған қатысты: «Бүлік шығару – адам өлтіруден де ауыр күнә» делінген. Бүгінгі ДАИШ-ке қатысты оқиғалар желісінде мұндай бүлік Мосул имамдарының осы ұйымға бойсұнбау әрекетінен басталды. Нәтижесінде ДАИШ мүшелері олардың барлығын өлім жазасына кесті.

Құранды бұрмалап түсіндіре отырып, адамның санасына шетін көзқарастарды сіңіріп жүрген ДАИШ ұйымының әрекеттері исламдағы әхли сүннет сенімімен үйлеспейді. ДАИШ-тің жүргізіп жатқан қарулы қырғыны исламның шариғи қағидалары мен ұстанымдарына толығымен қайшы келеді. Сондықтан мұндай әрекеттер исламға, мұсылман қауымына және жалпы адамзатқа қарсы жүргізіліп жатқан террорлық акт ретінде бағаланады. Осыған сәйкес Астана қаласы Есіл аудандық сотының 2015 жылғы 15 қазандағы шешімімен ДАИШ террорлық ұйым деп танылды.

4. ДАИШ содырларының әрекеттері «жиһадқа» жата ма?

Қазіргі таңда экстремистік және террористік ұйымдар Құрандағы «жиһад» сөзін пайдаланып, желеу ету арқылы азаматтарды Таяу Шығыста болып жатқан қақтығыстарға қатысуға, соғысқа баруға үндеуде.

Бүгінде өзін «Ислам мемлекеті» деп жариялаған ДАИШ ұйымы да өз әрекеттерін «жиһадқа» теңеп, бұған дәлел ретінде діни мәтіндерді өздерінің пайымы мен мүдделеріне сәйкес бұрмалап түсіндіру арқылы өз қарамағына діни сауатсыз адамдарды жинауда. Осындай радикалды ағымдардың үгіт-насихаттарының салдарынан санасы уланған сауатсыз азаматтар ата-

анасын, туған жерін тастап, «Алла жолындағы жиһадқа» аттануда. Олардың түсінігіндегі «жиһад» – «кәпір» деп санаған адамдарын аяусыз қыру, қатар тұрғызып ату, адам толы көлікті жарып жіберу, әйелдерді, балаларды құлдыққа салу, оларды жан түргішерлік азаптармен қинау сияқты қатігездіктен, озбырлықтан тұратын әрекеттер. Ал шын мәнінде «жихад» ұғымы өзге дін өкілдеріне, намаз оқымайтындарға қарсы соғыс дегенді білдіре ме?

Жиһад – араб тіліндегі «жүһд» түбірінен шыққан «белгілі бір мақсатқа жету үшін күш-жігерін салу, күресу» деген мағынаны білдіретін сөз. Ал шарифаттағы мағынасы – ақиқат үшін күресу, исламға шақыру, ислам дінінің туын жоғары көтеру, дінді, жанды, отанды, мал-мүлікті т.б. қорғау үшін малымен, жанымен күресу.

Жиһад дегеніміз – ең алдымен өзінді түзету. Ішкі дүниенді, жүрегінді тазарту. Болмысыңды қызғаншақтық, қанағатсыздық, сабырсыздық, жалқаулық, тәкаппарлық секілді күллі жаман қасиеттерден арылтып, олардың орнын көркем қасиеттермен безендіру. Қысқасы, жиһад – мұсылманның өз нәпсісімен үздіксіз күресі.

Мұхаммед пайғамбар бірде соғыстан шаршап-шалдығып келе жатқан сахабаларына: «Біз қазір кіші жиһадтан үлкен жиһадқа қайттық» деген кезде, сахабалары: «Уа, Расулуллаһ, «үлкен жиһад» деген не?» деп таңдана сауал қойды. Пайғамбар: «Ол – өз нәпсіңмен күрес» деп қысқа да нұсқа жауап қайырды. Пайғамбар тағы басқа бір хадисінде: «Нағыз жиһад жасаушы кісі – өзінің нәпсісімен күресуші» деп нәпсімен күрестің маңыздылығын тағы бір рет айшықтай түскен.

Исламда жиһадтың екі түрі бар. Біріншісі – рухани жиһад, яғни нәпсімен күрес. Екіншісі – материалдық жиһад. Бұл – мұсылманның әлсізге қорған болу және жаудың зұлымдығын тоқтату мақсатында жан-тәнімен, мал-мүлкімен дінін, отанын, отбасын жаудан қорғауы. Жиһадтың бұл түрі – парыз. Оны көпшілік ғалымдар (ханафи, мәлики, шафиғи, ханбали, т.б.) екі түрге бөліп қарастырады:

1. Парыз айн (әрбір мұсылманға тікелей жүктеліп, орындауы міндетті болған істер). Егер жау елге қарсы соғыс ашқан жағдайда, мемлекет басшысы отанды қорғауға шақырса, әрбір мұсылман дінін, отанын, жанын, бостандығын қорғауы тиіс. Ол жайында Құранда: «(Әй, мүміндер!) Жеңіл жағдайда да, ауыр жағдайда да, мал-жандарыңды аямай, Алла жолында күресіңдер. (Жас бол, кәрі бол, жаяу немесе көлікті бол, жағдайларың қолайлы, қолайсыз болсын, ерікті-еріксіз болыңдар, бәрібір күресіңдер) Осыларың сендер үшін хайырлы, егер білген болсаңдар» (Тәубе, 41) делінген.

2. Парыз кифая (әрбір мұсылманға тікелей жүктелмеген, жалпылама міндеттелген істер). Мұны кейбір мұсылмандар орындаған жағдайда өзгелер бұл жауапкершіліктен құтылады. Егер ешкім орындамаса, барлық мұсылмандар кінәлі болады. Яғни дұшпанға қарсы мемлекет басшысының арнайы дайындаған әскері болса, солардың қызмет етуі арқылы басқа мұсылмандардың мойнынан соғысу міндеті түседі. Оған дәлел ретінде

Құранда мынадай аят келтірілген: «Онымен қатар мүміндердің біртұтас жауға аттанулары тиісті емес. Сонда әр топтан дін ғылымын үйреніп, олар қайтып келгенде; олардың сақсынулары үшін ескертулері керек емес пе?» (Тәубе, 122). Бұл аяттан барлық уақытта бірдей жиһадтың «парыз айн» бола бермейтінін аңғаруға болады.

Жиһадтың дұрыс болуы үшін мынадай шарттар болуы қажет:

- ел басқарушының рұқсаты болуы тиіс. Шарифатта ел басқарушының рұқсатынсыз соғысқа шығуға тыйым салынған. Ол жайлы Құранда: «Әй, мүміндер. Аллаға бой ұсынып, Пайғамбарға әрі өздеріңнен болған әмір иелеріне бой ұсыныңдар» (Ниса, 59) делінген. Әбу Һурайрадан жеткен хадисте пайғамбар былай дейді: «Жиһад жақсы болсын немесе жаман болсын, басшымен бірге болуы тиіс» (Әбу Дәуіт риуаяты).

- Мақсаты айқын болуы қажет. Яғни дұшпанның қастығын тоқтату, әлсіздерге қорған болу және дінін қорғау мақсатында болуы тиіс. Әйтпесе шектен шығушылық болады.

- Дұшпаннан төніп тұрған қауіп нақты әрі анық болуы тиіс.

Егер осы шарттар орындалмаса, онда бұл іс шарифаттағы жиһад шеңберіне кірмейді, керісінше бұзақылық пен қиянатшылдыққа жатады. Құранда: «Алламен және оның пайғамбарымен алысқандардың, жер бетінде бұзақылық жасағандардың жазасы – оларды өлтіру немесе дарға асу, әйтпесе, оң қолы мен сол аяғын кесу, сүргінге айдау болмақ. Бұл оларды дүниеде, масқара ететін жаза болса, Қияметте одан да зор азапқа душар етеді» (Мәйда, 33) делінеді.

Ислам дінінде «Алла жолында жиһад ету» ұғымы кең мағынада қолданылады. Құранда жиһадқа байланысты аяттар бірнеше рет қайталанып келгенімен, тек төрт жерде ғана «соғысу» мағынасын білдіреді. Оның өзінде «жиһад» сөзі кәпірлерге қарсы қырып-жою әрекетін жасауды немесе бейбіт халықты қырғынға ұшыратуды, мал-мүлкін олжалауды білдірмейді. Керісінше, жиһад жаудың қастығын тоқтату, әлсіздерге қорған болу және дінді қорғау мақсатында жасалатыны айқындалған. Сол себепті ислам ғалымдары жиһадты парыз еткен аятқа сәйкес жағдай туындағанда, өзге дін өкілі болса да қару көтермеген мынадай адамдарды өлтіруден тыйған: мұсылман елінде тұратын өзге дін өкілдері, соғыспауға келісім шарт түзілген одақтастар, біреудің жеріне мұсылман не өзге дін өкілі болсын амандық мақсатында кіргендер, қолында қаруы жоқ бейбіт тұрғындар және өз бетімен жүрген, ешкімге зияны жоқ бейкүнә адамдар.

Исламда қарулы соғысқа тек қорғану, шабуыл жасаған жауға қарсы соғысу мақсатында ғана рұқсат етіледі. Құранда: «Сендермен соғысқандарға қарсы сендер де Алла жолында соғысыңдар. Бірақ, шектен шықпаңдар. Алла Тағала шектен шыққандарды жақсы көрмейді» (Бақара, 190) делінеді. Жазалау және түрлі зұлымдықтарға жол бермеу мақсатындағы соғыс тек Алланың разылығы үшін Оның рұқсат еткен жағдайларында ғана болуға тиіс. Жай кезді былай қойғанда, соғыс жағдайында да ислам озбырлық әрекеттерге жол бермейді. Айталық, соғыста әйелдерді, жас балаларды, соғысқа қатыспаған қарт кісілер мен дін адамдарын өлтіруге қатаң тыйым салынған.

Өсіп тұрған ағаштар мен егін алқаптарын өртеуге, малдарды өлтіруге, әр түрлі өзге діннің ғибадатханаларын қиратуға жол берілмеген. Дұшпан әскерлерінің өлі денелерін қорлауға да тыйым салынған.

Пайғамбар соғысқа кетіп бара жатқан қолбасшыларына мынандай ескертулер жасады: «Алланың атымен жолға шығыңдар. Алла жолында күресіңдер. Соғысатын адамдарыңмен араларыңда келісімдер бар болса, оны қадағалаңдар. Шектен шықпаңдар, соғыс кезінде өлтірген адамдарға «мүслә» (өлі денелерін қорлау) жасамаңдар. Балаларды, әйелдерді, қарт кісілерді, ғибадатханалардағы адамдарды өлтірмеңдер» (Ахмет Ибн Ханбал, Муснад, 1/300, Әбу Дәуіт, Жихад, 82). Мұхаммед пайғамбар соғыс жүргізу тақырыбына қатысты көптеген адамгершілік қағидаттарды насихаттай отырып, мұсылмандарды соғысқан жағдайда қатыгез және қиянатшыл болмауға, шегінгендер мен жараланғандарды өлтірмеуге, қарттар мен әйелдерге, бала-шағаға зорлық жасамауға, ғимараттарды құлатпауға, ағаштарды кеспеуге, қажеттіліксіз үй шаруашылығына зардап тигізбеуге, тонаушылық жасамауға бұйырды.

Осы айтылғандарға негізделе отырып, бүгінгі таңда дін атын жамылып жалған «жиһад» жариялап, бейбіт күнде жазықсыз жандардың қанын төгіп жүрген күйретуші мақсаттағы ДАИШ ұйымының жүргізіп жатқан іс-әрекетін жиһад деп санауға болмайды деуге толық негіз бар.

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының жиһад туралы шығарған пәтуасында теріс пиғылды радикалды ағымдардың арбауында жүрген жастардың Діни басқарманың және ата-ананың рұқсатынсыз өзге елге жиһадқа аттануы дұрыс емес екендігі жайлы үкім айтылған.

5. Азаматтардың соғыс аймақтарына кетуі ислам шариғаты бойынша «хижра» болып санала ма?

Қазіргі кезде бірқатар азаматтардың өз елін мұсылман елі емес деп санап, ДАИШ ұйымының қатарына қосылу үшін Сирия жеріне қоныс аударып жатқаны белгілі. Бұған радикалды ағым уағызшыларының ғаламтор желісі арқылы бейнероликтер таратып, білімі таяз азаматтарды Сирия, Ирак жерлеріне «хижра жасауға» шақырып, нағыз ислам мемлекетінің, «тамаша» өмірдің сонда екенін айтып, жарнамалауы ықпал етуде. Бүгінде Құрандағы «жиһад» және «хижра» ұғымдарын экстремистер мен террористер өз мүдделеріне бұрмалап қолданып, өздерінің әскери жақтастарының санын көбейтуге күш салып отыр. Олардың мақсаты – ел ішінде бүлік тудыру, діндес адамдар арасында арандатушылық туғызып, бір-бірімен соғыстыру. Олар өздерінің бұл әрекеттерін ислам дініндегі «хижра жасау» түсінігімен шендестіреді.

Алайда хижра жасау ұранын ту етіп соғыс аймақтарына аттанушылардың мұндай әрекеттерінің ислам діні сеніміндегі хижрамен ешқандай байланысы жоқ екені айқын.

«Хижра» ұғымы сөздіктегі мағынасында «тоқтату, қалдыру», «қоныс аудару» дегенді білдіреді. Ислам терминологиясында бұл сөз «мұсылмандардың дінге қатынасына байланысты өзгелерден қысым көріп, қорлық тартудан құтылу үшін өзге мекенге қоныс аударуы» деген ұғымды береді.

Танымал ислам ғұламаларының бірі әл-Ғиз бин Абдуссаләм хижраны екіге бөліп қарастырған:

1) Рухани хижра – адамның дінсіздіктен имандылыққа, надандық ұстанымдарды тастап, Мұхаммед пайғамбардың сүннетіне (жолына), күнә істерден бас тартып, жалғыз Жаратушыға бойсұнуға көшуі. Дін ғалымдарының пікірінше хижраның бұл түрі ең маңызды әрі оны орындау барлық мұсылмандар үшін міндет болып саналады. Хижраның осы түріне қатысты Мұхаммед пайғамбар өзінің хадисінде: «Мұсылман дегеніміз – өзге мұсылмандарға тілімен де, қолымен де зиян тигізбейтін жан, ал шынайы муһажир (хижра жасаушы) болса Алланың тыйымдарынан өзін тыйған адам» деп айтқан (Әл-Бұхари).

2) Шынайы хижра – мұсылмандардың белгілі себептерге орай басқа мекендерге қоныс аударуы. Хижраның бұл түріне қатысты шариғи үкімдер (дінбасы мен дін ғалымдарының шығаратын пәтуасы) қоныс аударылатын мекеннің ерекшеліктеріне қарай өзгермелі болып келеді.

Мұсылмандар үшін хижра жасау, яғни дінге қатынасына байланысты зорлық-зомбылықтар көріп, қорлықтардан дінін аман алып қалу үшін өзге жұртқа көшу әрекеті белгілі шарттармен ғана жүзеге асырылады. Мұхаммед пайғамбардың Меккеден Мәдина қаласына қоныс аударуында көптеген нақты себептер болды. Ол кезде ислам дінін ұстанған алғашқы мұсылмандар өздері өмір сүріп жатқан қоғамнан көп зардап шегіп, ауыр сынға ұшырады. Діни ұстанымы үшін кейбір сахабалар түрлі жолдармен азапталып қорланса, кейбірі тіпті өлім жазасына кесілді. Өзге дінді ұстанған Мекке тұрғындары мұсылмандарға дінін еркін ұстануына, ғибадат жасауларына шектеу қойып, исламнан шығуға мәжбүрлеген. Сонымен қатар меккелік әр рудан бір өкіл адам тандалып, олардың тарапынан Мұхаммед пайғамбардың өміріне қастандық жасалмақ болды. Меккедегі мұсылмандар ұстанған діндері үшін азапталып, өмірлеріне үлкен қауіп төнген соң, олар көршілес Мәдина қаласына көшуге мәжбүр болды.

Мұсылмандар өздері өмір сүрген қоғамда дін үшін қысым көріп, ол елде исламдағы бес парыздың (иман, намаз, ораза, зекет, қажылық жасау) орындалуына тыйым салынса, сондай-ақ барлық мешіттер жауып тасталып, мұсылмандық мерекелерді тойлауға шектеу қойылса ғана басқа жерге хижра жасауы мүмкін.

Қазіргі кезде кейбір теріс пиғылды радикалды ағым уағызшылары елдің азаматтарын дінсіз елдің тұрғындары деп танытып, мұсылман үмбетін Таяу Шығыс, Сирия, Ирак немесе Ауғанстан секілді қазір соғыс жүріп жатқан аймақтарға көшуге үндеуде. Олардың мұндай бұрмаланған көзқарастарының қателігіне Мұхаммед пайғамбардың «Меккенің ашылуынан кейін хижра жоқ» (Бұхари, 3899, Мүслим, 1864) деген хадисі дәлел бола алады. Бұл

хадисте бір мұсылман елден басқа мұсылман еліне хижра жасауға ешбір қажеттіліктің жоқ екендігі анық айтылған.

Ислам ғұламаларының пікірінше, егер ел «дарул-харб» болса, яғни исламды қабылдамаған, сондай-ақ исламның таралуына қарсы тұрған мемлекет болса, ол жерде үнемі қысымның астында өмір сүрген мұсылмандар өзге жерге қоныс аударуы мүмкін. Алайда мұндай жағдайдың Қазақстанға қатысы жоқ. Себебі, Қазақстан исламдық жіктеу бойынша «дарул-аһд», яғни діни бірлестіктердің ұстанымы мемлекет мүддесіне қайшы келмейтін, конституциялық заңы олардың қызметіне шектеу қоймайтын мемлекет болып табылады. Яғни Қазақстанда діни сенім бостандығы толық қамтамасыз етілген.

Қазақстан Республикасының Конституциясында еліміздің зайырлы, демократиялық мемлекет екендігі айқын көрсетілген. Онда көптеген ұлттар мен ұлыстар, он сегіз конфессияның өкілдері өзара келісім мен мәмілегерлікте, ынтымақта өмір сүріп жатыр. Ел аумағында заңды түрде тіркелген барлық діни бірлестіктер заң аясында еркін қызмет етуде.

Еліміздегі мемлекет құраушы қазақ ұлтының және басқа да бірқатар ұлттардың ата діні болып табылатын ислам дінін ұстануға, ғибадаттарын орындауға, діни мерекелерін тойлауға еркіндік берілген. Қазақстан Республикасының «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңының преамбуласында ханафи бағытындағы ислам дінінің елдің рухани дамуындағы тарихи рөлі танылатыны атап көрсетілген.

Елімізде мұсылман адамның өз жаны мен дінін сауғалап, басқа елге қоныс аударуына итермелейтіндей себеп жоқ. Мемлекет тарапынан діннің насихатталуына, мұсылмандардың құлшылықтарын еркін жасауларына жағдай жасалған. Көптеген мешіттер салынып, медреселердің саны өсуде. Діни рәсімдер мен құлшылықтардың атқарылуына жағдай жасалған осындай елден «кәпір елі» деп басқа елге, «ислам жұртына» көшу орынсыз, шарифатқа қайшы нәрсе.

Радикалды ағым өкілдерінің өзге елге хижра жасауының себебі ретінде олардың жаңсақ діни көзқарастарына байланысты өздерінің қоғамнан оқшаулануын көрсетуге болады. Олар дін мәселесінде шектен шығып, «бидғат», «ширк», «кәпір», «тағұт» ұғымдарын бұрмалап түсіндіргендіктен қатардағы адамдармен тіл табыса алмай, шеттей бастайды. Туған-туыстарынан, жолдастарынан, тіпті ата-анасынан безе бастайды. Қоғамнан өз орнын таба алмай, баршаны өзіне дұшпан санауға дейін барады. Бұған өзін емес, қоғамды кінәлап, осы қиыншылықтан құтылу үшін бір жол іздеп, ол жолды басқа жаққа хижра жасау деп қабылдайды.

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының хижра жасау туралы 2013 жылдың 7 қарашасында берілген пәтуасында «исламның негізгі рәміздері мен рәсімдерін атқаруға рұқсат етілген мемлекеттен өзге елге көшуге ешбір қажеттілік жоқ» деп көрсетілген. Сондықтан ел азаматтарының Таяу Шығыс аймағындағы соғыс алаңдарына кетуінің ислам дініндегі хижра жасау түсінігімен ешқандай байланысы жоқ.

6. ДАИШ идеологтары қолданатын «шаһид» ұғымы исламшариғатына сәйкес келе ме?

ДАИШ – барша адамзатқа соғыс жариялаған лаңкестер тобыры. ДАИШ әрекеттері ислам дініне кереғар екенін мұсылман әлемінің беделді ғалымдары дәлелдеп берсе де, бұл террористік ұйым ислам атын жамылудан танбай, діндегі «жиһад», «шаһид» сынды ұғымдарды бұрмалап, өз мүддесінеқолдануда.

ДАИШ бойынша «шаһид» дегеніміз – террористік іс-әрекетті жасау жолында жан тапсырған адам. ДАИШ идеологтары «шаһид» болуға ниетті адамды «сен Алла жолында құрбан боласың, өлгеннен соң жаннаттан бір-ақ шығасың» деп, содырлық әрекетті Алла жолындағы қайырлы іске теңестіріп, сендіреді.

Қазіргікезде ДАИШ содырлары «шаһидтікті» бұрмалап, оның екі түрін насихаттауда. Оның бірі –қазіргі Сирия, Ирак аумағындағы ашық майдандағы ұрыста қаза табу болса, екіншісі ДАИШ-тың бақылауынан тыс, ашық соғысуға мүмкіндік жоқ аймақтарда жарылыстар ұйымдастыру, өзін-өзі жару тәрізді әрекеттерді жасау болып табылады.

Осыған орай «шаһид» ұғымының исламдағы шынайы мәнін ашу мақсатында әрі оның исламдағы рөлін анықтау үшін тілдік, терминдік мағыналарын дұрыс түсінгеніміз жөн.

«Шаһид» сөзі – араб тіліндегі «шаһада», яғни «куәгерлік ету» етістігінен туындаған ұғым. Исламда бұл ұғым ең алдымен сот үрдісіндегі куәгерге қатысты айтылады. Арабшада «исташһада» сөзі «хабарды, айғақты растау үшін куәгерлікті талап ету» деген мағынаны береді. Ал бір нәрсеге қол жеткізу жолында «истишһад етті» деген түсінік «сол мақсатқа жету үшін өмірін жұмсады» дегенді білдіреді. Сондай-ақ «шаһид» атауы Жаратушыны ұлықтаумен дінін, Отанын, ар-намысын және отбасын қорғау жолында қайтыс болған адамға қатысты қолданылады.

Дін жолында құрбан болу, яғни жанқиярлық қасиетті соғыс – «әскери жиһад» концепциясының аясында ғана өзіне тән мағынаға ие болуы мүмкін. Ал араб тіліндегі «жуһд» түбірінен шығып, «белгілі бір мақсатқа жету үшін күш-жігерін салу, күресу» деген мағынаны білдіретін «жиһад» ұғымы «соғыс жағдайында ақиқат үшін күресу, хақ дінге шақыру (яғни Алла дінін қорғау)» немесе «ислам дінінің туын жоғары көтеру» және «дінді, жанды, Отанды, мал-мүлікті, т.б. қорғау үшін малымен жанымен күресу» деген түсініктерді береді. Аталмыш ұғымдардың барлығы исламдағы «жақсылыққа үндеп, жамандықтан тыю» ұғымымен біте қайнасып жатыр.

Исламда жанды пидә ету шарифаттың белгілі бір бөлімінің ішінде талқыланумен ғана шектелмейді. Ислам атауының өзі «бейбітшілік, ынтымақ, Жаратушыға бойсұну» деген мағыналарды береді. Сондықтан, «дін жолында өзін пидә ету» концепциясын аңғару тек қана исламды толығымен дұрыс түсіну арқылы жүзеге асады.

Шаһид дегеніміз –ар-иманын нәпсісінен жоғары қойып, дін жолында жан алысып, жан берісіп күресіп, азап шегіп, құрбан болған адам. «Ақиқат жолында қан төккен шаһидтердің қиямет-қайым күні барлық күнәлары кешіріліп, жаны жәннаттан жай табады» деген деректер исламның түп-негіздерінде (Құран мен Сүннет) бар. Ислам дінін қабылдағанына мың жылдан астам уақыт болған қазақ халқының да арғы-бергі тарихында жауларға қарсы «ғазуат» («қасиетті күрес») жасап, қаншама ата-бабаларымыз шейіт болған. Әйтсе де, ғұламалардың берген пәтуасы бойынша соғыс майданында ерлікпен қаза тапқан мұсылмандар ғана емес, бейбіт күнде ұдайы Жаратушыны еске алып, қалтқысыз құлшылық жасап, жан азығын әділ жолмен тапқан жандар да шаһид болудың сауабын ала алады.

Ал бүгінгі ДАИШ түсінігіндегі өзін-өзі өлтіру – шаһидтік емес, керісінше ауыр күнә – қылмыс. Біздің мемлекеттік құрылымымызға қарсы болып, «жиһад» деп өзін-өзі жарып жіберіп жатқан жанкештілер ешқандай да шаһид сауабына ие бола алмайды. Себебі біздің елімізде діни бірлестіктердің ұстанымдары мемлекет мүддесіне қайшы келмейді, ал мемлекеттің конституциялық заңдары діни ұйымдардың қызметіне шектеу қоймайды. Қоғамымызда мемлекеттің қызметіне, адам тәні мен психологиясына кері әсерін тигізбесе келген діни рәсімге рұқсат берілген.

Дінбойынша өзін-өзі жарып жіберу «интиһар» деп аталады. «Өз-өзіне қол салу» мен «шаһид болудың» бір-біріне еш қатысы жоқ. Керісінше, бір-біріне мүлде кәрағар ұғымдар. Дін негіздері бойынша өз-өзіне қол салу ауыр күнәлардың санатына жатады. Құранда «Бір-бірінді өлтірмендер. Расында Алла сендерге ерекше мейірімді. Ал кім осы айтылғанды дұшпандық, зұлымдықпен істесе, оны жақында отқа саламыз» («Ниса» сүресінің 30-аяты) делінген. Мұхаммед пайғамбар: «Мүмінді лағынеттеу оны өлтіргенмен тең, кім мүмінге кәпірсін деп жала жапса, оның өлтірушісі сияқты болады. Және кім өз нәпсісін (өзін) бір нәрсемен өлтірсе, сол себепті Алла оны қиямет күні азаптайды», – деп, өз-өзіне қол салудың үлкен күнә екендігін қатаң ескерткен.

Ислам ілімі бойынша Жаратушы адамның себепсіз өз жанын қиюы былай тұрсын, он екі мүшесі мен ағзасын бұ дүниеде қалай пайдаланғандығы ақыретте міндетті түрде аманат ретінде сұралатындығы белгілі. Олай болса, аманатқа қиянат жасаудың ауыр күнә екендігін ескеру, «шаһид белбеуін» тағып, шімірікпестен өзін-өзі жарып жіберудің орны толмас зор қателік болып табылатындығын ұмытпаған жөн.

ДАИШ сияқты лаңкестік ұйымдардың сойылын соғу жолында өлімге бас тігіп, жарылғыш белбеуін тағынып, өзінің және айналасындағы бейкүнә жандардың өміріне қастандық жасаған адамды «шаһидке» теңеу – есті азамат үшін үлкен қате деп білу қажет. Нағыз «шаһид» деп елінің көркейіп дамуы үшін еңбек ету, жерін жаудан қорғау жолында көз жұмған отандастарымызды атағанымыз абзал.

7. Ислам діні – ізгілік діні саналады. Сонда ислам атын жамылған ДАИШ ұйымы дін қағидаларын қалай бұрмалап отыр?

Әлемдік діндердің барлығы, соның ішінде әсіресе ислам діні адамзатқа ізгілікті, адамгершілікті, өзара кешірімділік пен мейірімділікті насихаттайды. Мұны исламның қасиетті қайнар көздері саналатын Құран аяттары мен хадис мәтіндерінен, дін ғалымдары мен ағартушыларының еңбектерінен айқын көруге болады. Оларда адам баласына діни-моральдық қағидаттарды ұстанумен қатар, шариғатты – діни-құқықтық нормаларды орындау керектігі жайында жазылған.

Қоғамдық қатынастардағы маңызды мәселелерде адам мүддесін қорғау – ислами құқықтық жүйенің басты мақсаты. Шариғи заңдардың барлығы жалпылай алғанда әрбір мұсылманшылықты ұстанушы адам өмірінің бес қажеттілігіне қауіпсіздік кепілдігін береді. Шариғат үкімдерінің негізгі мақсаттарына қоғам және адам үшін аса қажетті мына құндылықтар жатады:

- 1) Дінді қорғау;
- 2) Ақылды қорғау;
- 3) Жанды қорғау;
- 4) Мал-мүлікті қорғау;
- 5) Адал ұрпақ пен ар-намысты қорғау.

Исламды ұстанған ешбір мұсылман басқа мұсылманның жеке өміріне рұқсатсыз қол сұғып, жазықсыз жанын қиып, заңсыз дүние-мүлкін тәркілеп, дінін ауыстыруға мәжбүрлей алмайды. Сондықтан ислам атын жамылған «ДАИШ» немесе «Ан-нусра» (Қазақстанда тыйым салынған) секілді террористік ұйымдар өздерінің теріс пиғылдарын жүзеге асыру барысындағы қастандық әрекеттерін әділетті етіп көрсету үшін алдымен қарсыластарына «тәкфір» жариялап, оларды «дін дұшпандары» деп көрсетуге тырысады.

Араб тіліндегі «тәкфір» сөзі «біреуді дінсіз, діннен шыққан деп айыптау» мағынасындағы «кәфара» етістігінен шыққан. «Тәкфір» идеясыбарлық дін атын бүркенген экстремистік және террористік ұйымдар мен ағымдардың идеологиялық негіздерінде кездеседі. Оның ықпалына түскен адам айналасындағылардың барлығын, тіпті ең жақын туыстарын ұстанымдарына қарамай дәйексіз түрде «дінсіз», «діннен шыққан» деп жаппай айыптауға бейім тұрады.

Тәкфіршілік көзқарасты ұстанғандар діни негізде отбасынан, қоғамынан, мемлекетінен оқшаулана түсіп, зайырлылық және басқа конфессияларға қатысты барлық нышандарға төзімсіздік танытып, көбіне радикалды, экстремистік, террористік ағымдардың қатарына қосылады.

Тарих сахнасында исламдағы қағидаттарды бұрмалап, діндарларды күпірлікпен айыптау тәжірибесін алғаш рет халифа Әли ибн Әбу Талибке қарсы көтерілісті ұйымдастырған **харижилер** қолданған. Харижилер (араб тілінен аударғанда – «бөлініп шығушылар», «тастап кетушілер») мұсылмандардан бөлініп шыққан ислам тарихындағы тұңғыш діни-саяси топ. Олар мұсылмандар арасында бүліктердің таралу кезеңінде 657 жылы орын алған Сыффин соғысының нәтижесінде пайда болған. Ол уақытта халиф Али

ибн Абу Талиб пен Муавия ибн Абу Суфьян (661 ж. Омеядтар әулетінің негізін салушы) арасында бітім жасалған соң, 12 мың жауынгер халифтың әскерінен бөлініп, мемлекет басшысына қарсы көтеріліске шықты. Сонымен бірге харижилер алғашқы болып ислам тарихында саяси негізде қастандықпен кісі өлтіруді жүзеге асырды.

Ислам шариғаты пайдалы және зиянды істердің ара-жігін ажыратып, жақсысына жақын, жаманынан алшақ болуға үндейді. Мұны исламдағы «амру биль-мағруф уа наһи ьаниль-мункар» (ізгілікке шақыру, жамандықтан тыю) қағидатынан-ақ білуге болады. Құранның «Сендер адам баласы үшін игілікті әмір етіп, жамандықтан тыятын, сондай-ақ Аллаға сенетін қайырлы бір үммет болып шығарылдыңдар» («Әли Имран» сүресі, 110-аят) деген аятының мазмұны осыны айғақтайды.

Бұл қағидат исламдағы ахлақтың – мұсылманның көркем тұлғасының алтын өзегін құрайтын басты үндеулердің бірі. Ізгілікке шақыру қағидаты негізінде өзін діндар санайтын әрбір пенде жеке және қоғам өміріне қатысты белсенді азаматтық ұстанымы болуы керек. Шынайы мұсылман өз шама-шарқынша қоғамға пайда келтіргені жөн. Жақсылыққа шақырып, жамандықтан тыюдың өзі – жақсы амал. Исламда сауапты істер жасау – бауырмалдық, отбасы мен туыстарына көмек беру, мейірімділік пен қайырымдылық, қайыр-садақа жасау, зекет беру, адал еңбек ету, т.б. көптеген құндылықтарды қамтиды. Құранда: «Жақсылық жасаңдар, сонда нағыз жетістікке жетесіңдер» («Хаж» сүресі, 77-аят), «Мүміндерге өте мейірлі, кішіпейіл бол» («Хижр» сүресі, 88-аят) делінген. Осыған орай Мұхаммед пайғамбар: «Әр адам қандай да бір жамандықты көрсе, оны қолымен тоқтатуы керек. Оған шамасы келмесе, сөзбен тыюы қажет. Ал егер оған да шамасы жетпесе, жүрегімен қарсы болуы тиіс» деген. Сондай-ақ Құранда: «Сендерден жақсылыққа шақыратын сондай-ақ дұрыстыққа қосып, бұрыстықтан тосатын бір топ болсын. Міне, солар құтылушылар» («Әли Имран» сүресі, 104-аят) деген аят осы қағидаттың шынайы мағынасын аша түседі.

Алайда қазіргі таңда шетін көзқарастағы ағым өкілдері аталмыш діни қағидаттарды өз түсініктеріне сай бұрмалап, Құран аяттары мен хадистердің үзінділерімен діни-саяси идеяларын дәйектеуде. Радикалды топтардың идеологтары қасиетті мәтіндердің үзінділерін дәйек ретінде келтіре отырып, діни төзімділікті жоюға, әрі діни негізде отбасылық қатынастарды үзуге үндейтін идеяларды насихаттауда.

Осыған орай олар ізгілікке шақыру қағидатын шетін көзқарасты тарату үшін қолданып, жамандықтан тыю ұстанымын адамды туған-туыстары мен қоршаған ортасынан, ұлттық және діни санасынан, ұлттық-рухани құндылықтардан оқшаулау үшін пайдаланады. Экстремистер исламдағы ахлаққа қатысты айтылған жамандықтан тыю қағидатын өздері «әділетсіз» деп таныған үкіметті, заңдарды, мемлекетті құлату үшін идеяның қуатты діни дәйегі ретінде бұрмалап қолданып отыр.

Сонымен қатар олар исламдағы «әл-уалә уәл-бараа» (достық және қатыссыздық) қағидатының мағынасын бұрмалай отырып, сенімдерінің

ажырамас тірегі деп танытуға тырысады. Мұндағы «достық» түсінігі Алланы, Оның елшісін, сондай-ақ барлық «таза исламды» ұстанғандарды дос тұту деген мағынаны береді. Ал «қатыссыздықтың» мағынасы – күпірлік еткендерді, көпқұдайшыларды, екіжүзділер мен бидғатшыларды, шарифатты ұстанбағандарды жек көру, олармен дұшпандық қатынастарда болу. Яғни радикалдар өздерінің діни сенімі мен көзқарастарын қабылдамағандармен барлық достық қатынастарды үзіп, оларға қарсы қолымен, тілімен және жүрегімен күрес жүргізуі қажет деп түсінеді.

Сондай-ақ шетін көзқарасты ағымдар «ат-таухид әл-хакимия» қағидатын ұстанады. Бұл қағидат бойынша барлық үкімдер тек Жаратушы тарапынан қабылданады. Ал егер үкім Алла түсірген заңмен шығарылмаса, олардың сенімі бойынша бұл күпірлік деп саналады. Сондықтан зайырлы немесе шарифаттан басқа заңнамалар негізінде өмір сүріп жатқан елдер экстремистер үшін «дар-уль-харб», яғни исламды қабылдамаған, әрі исламның таралуына қарсы тұрған мемлекет деп бағаланады.

Бүгінде мұндай пікірлерді әсіресе ғаламтор желісінде белсенді насихаттайтын тәкфіршіл ағымдардың бірі – «ДАИШ» ұйымы. Бұл ағымның насихаттап жүрген идеялары исламның шариғи қағидалары мен ұстанымдарына толығымен қайшы. Сондықтан мұндай радикалды ұйымдардың діни-насихат жұмыстарына барлық ресурстарды пайдалана отырып, тосқауыл қою еліміз үшін аса маңызды.

8. Зерттеушілер ДАИШ террористік ұйымының қатарындағы содырлардың діни көзқарастары радикалды сипаттағы тәкфіршілік ұстанымдарынан туындайтынын айтады. Осы тұрғыдан алғанда тәкфіршілдер қандай шетін көзқарастарды уағыздайды және нені басшылыққа алады?

Ең алдымен радикалды сипаттағы тәкфіршіліктің мәнін анықтап алған жөн. Тәкфіршілік – ислам діні жөніндегі мәселелерде өзінің ұстанатын діни түсінігі мен бағыт-бағдарына сәйкес келмейтін кезкелген азаматқа (әсіресе мұсылманға) «кәпір» деген айып тағу арқылы оны діннен шығару болып табылады. Радикалдар өздерінің идеологияларында уаһабилік-салафилік діни түсінікке сүйенеді. Дәстүрлі исламды ұстанатын өзге мұсылмандарды «дінсіз» деп жариялайды.

Тәкфіршілер «біз тек Құран мен сүннетті басшылыққа аламыз, ал Құран мен пайғамбар сүннетінде мәзһабтар туралы ештеңе айтылмаған, ондай түсінікке дінде орын жоқ» деген идеяны алға тартады. Олар дәстүрлі исламда бұрыннан қалыптасқан мәзһаб түсінігіне қарсы шығып, дінге сенушілер арасында іріткі салып адастыруда. Тәкфіршілер әулиелерді құрметтеуді, бейіт басында Құран бағыштауды, ырым-тыйымдарды, ұлттық салт-дәстүрлерді «бид'а» («дінге жаңашылдық енгізу») деп есептейді. Ал дінге жаңашылық енгізген адамға «муртад» («діннен шыққан») деген айып тағып, кәпірге шығарады.

Тәкфіршілер мұсылман елдеріндегі өздерінің идеологияларына қайшы келетін билік басшыларына, сондағы құқық қорғау органдары мен құрылымдардың өкілдеріне қатысты «тәкфір» үкімін қолданып, ондай мемлекетті «тағұт» («пұтқа табынушы») деп атайды. Бүкіл қоғамды кәпірге шығарып, «тағұт» деп айыптағаннан кейін олар төмендегі екі әдістің бірін қолданады:

- 1) «кәпір» деп айыпталған өз еліне қарсы «жиһад» («күрес») жариялау;
- 2) ислам мемлекетіне «хижра жасау» («көшу»).

Олардың бұл әдістері дәстүрлі ислам қағидаттарына сәйкес келмейді.

Сарапшылардың айтуынша, радикалдық діни көзқарастағы ДАИШ содырларының қылмыстары жиһадшылдық және тәкфіршілік идеяларға негізделген терроризмнің нағыз өзі болып табылады.

ДАИШ идеологиясы зайырлылықтың кезкелген үлгісіне қарсы. Ондай жүйелерге «тәкфір» жариялап, оларды жоққа шығарады. ДАИШ содырларының пайымдауынша, мемлекеттік жүйе тек шариғат негізінде ғана құрылуы тиіс. Олар ислам шариғатына сәйкес келмейтін мемлекеттерді мойындамайды. ДАИШ түсінігінде Құран мен сүннетпен басқарылмайтын мемлекет «кәпірлер мемлекеті» деп есептеледі. Олар әлемдегі мемлекеттерді «ислами» және «кәпір» деп екіге бөліп қарастырады.

Дәстүрлі исламда «тәкфір» үкімін жариялау тәртібі бірқатар шарттарды орындауды қажет етеді. Тәкфір жариялау исламдық құқық саласындағы атақты ғалым-мүфтилердің құзіретіндегі іс. Тиісті деңгейдегі не білімі, не өмірлік тәжірибесі жоқ кез-келген адам мұндай маңызды шешім қабылдай алмайды. Дәлелсіз «тәкфір» жариялау исламға тән сабырлылық пен өзара түсіністік ұстанымына қайшы келеді.

Радикалдар намаз оқымайтындарды кәпір санайды. Бес уақыт намаз оқу исламда парыз амалы саналады. Дегенмен, намаз оқымаған адам ислам шариғаты бойынша кәпір емес, күнәһар болады. Ал Алланы жоққа шығару, басқа құдайларға сыйыну, пайғамбарды немесе Құранды жоққа шығару сияқты амалдар күпірлікке апарады.

Осыған орай, ислам ғалымдары «тәкфір» үкіміне байланысты: «Күпірліктің шариғаттағы мағынасы – дінде айқын дәлелдермен белгілі болған нәрсені жоққа шығарып, оны мойындамау», – деген анықтама берген. Ал, Имам Нәуәуи: «Ақиқат жолын ұстанушылар құбылаға бет бұрғандардың (яғни өздерін мұсылман санағандардың) ешбірін жасаған күнәсі немесе нәпсісінің қалауына ергені үшін күпірлікке шығармайды», – деген пәтуа айтқан. Тәкфіршілік ұстанымдағы ДАИШ содырларының әрекеттері исламдағы аталмыш қағидаттарға түбірімен қайшы.

9. ДАИШ содырларының мәдени-тарихи ескерткіштерді жоюының себебі неде?

ДАИШ содырлары соңғы 2-3 жылдың ішінде Ирак, Сирия, Ливан елдерінде көптеген мәдени-тарихи ескерткіштерді жойып жіберді. 2015

жылдың өзінде ДАИШ содырлары Сириядағы әйгілі көне Пальмира қаласында ежелгі тарихи алты ескерткішті күл-талқан етті. Пальмирадағы сәулет кешенінің археологы Халед Асадты көпшіліктің көзінше дарға асып өлтірген. ЮНЕСКО мен БҰҰ ДАИШ содырларының әрекеттерін қатаң түрде айыптады. Сирия аумағында ЮНЕСКО қорғауындағы антикалық дәуірге жататын бірнеше нысандар бар екені белгілі. Ғаламтор жүйелерінде таратылған видеоларда ДАИШ содырларының көне жәдігерлер мен ескерткіштерді қиратып жатқанын бейнелейтін көріністер көптеп кездеседі.

Содырлар Ирак еліндегі Мосул қаласының мұражайындағы VII ғасырға тиесілі адам бейнесі бар мүсіндерді және басқа да ескерткіштерді толық қиратты. ДАИШ содырлары өздерінің мұндай әрекеттерін мүсіндер мен ескерткіштер ислам қағидаттарына қайшы келетіндігіне байланысты деп түсіндіреді. Ал 2014 жылы содырлар осы шаһардағы орталық кітапхананы жарып, ондағы жүз мыңдай кітапты өртеп жіберген болатын. Ауыр техникаларды қолдану арқылы Ирактағы тарихи Нимруд, Хатра қалаларын жермен-жексен еткен. Саяси сарапшы Хади Жалло Мерхи: «Ислам мемлекеті» радикалды ұйымы Таяу Шығыстағы мұражайларға орасан зор қиянат жасады. Олар Сириядағы өте маңызды ескерткіштерді жойып жіберді. Ғасырлар бойы сақталып келе жатқан көне құнды заттар жоғалды. Барлығымыз бірігіп бұл хайуандық іске төтеп бермесек болмайды» деп өз өкінішін білдірді.

«Өкінішке қарай, ДАИШ содырлары Мосул қаласын жүйелі түрде талқандап жатыр. Олар қаланың өткенін, оның тарихи тамырын, дәстүрлерін, яғни Мосул тұрғындарын өткенімен байланыстырып тұрған нәрсенің бәрін мақсатты түрде жойып жатқанға ұқсайды» деп жазады Чехиядан солтүстік Иракқа арнайы барған археолог ғалымдардың бірі, Батыс Богемия университетінің оқытушысы Карел Новачек.

Бағдат қаласынан солтүстікке қарай 400 километр қашықтықта, Тигр өзенінің бойында, тоғыз жолдың торабында орналасқан Мосул қаласы ғасырлар бойы сауда мен мәдениет орталығы болып келеді. Бұл қала мұсылмандардың, христиандар мен иудейлер өркениетінің бесігі болған. Бай тарихы мен мәдениетінің арқасында Мосул қаласы ашық аспан астындағы мұражайға айналған болатын. ДАИШ содырларының шетін әрекеттерінен Жүніс пайғамбардың кесенесі мен ежелгі Шис мешіті жермен-жексен етілді. «Ислам мемлекеті» содырлары өздерінің әрекеттерін «мүсіндерге табынбау үшін оларды қирату керек» деп түсіндіреді.

Associated Press ақпарат агенттігіне сұхбат берген содырлардың бірі «Мұхаммед пайғамбар пұттарды жоюға бұйырған еді. Сол үшін біз де осы мүсіндерді қиратамыз, – деп мәлімдеген.

Мүсінге табынуға немесе табыну мақсатында қолдан мүсін жасауға шарифат бойынша тыйым салынған. Алайда, ислам дінінде тарихи жәдігерлерді жойып-қиратуға қатысты бұйрық жоқ екенін білген жөн. Көне мәдени-тарихи мұралар керісінше ұрпаққа үлгі-өнеге болуы үшін сақталуы қажет.

Ислам діні алғашқы тараған кезеңде Византия жерлеріне дейін жеткені тарихтан белгілі. Ол уақытта мұсылмандар өзге елдердегі жергілікті халықтың мінәжат орындарын, қабірлерін, басқа да тарихи ескерткіштерін қиратпаған, жоймаған еді. Керісінше, олардың өз ғибадаттарын орындап, мәдени-тарихи мұраларын сақтап қалуына мүмкіндік берген.

Мұхаммед пайғамбар б.д. 630 жылы мыңдаған сахабаларымен Мәдина қаласынан Мекке қаласына келгенде қала тұрғындарына: «Кімде-кім қаруын тастаса, оған қауіп жоқ. Кімде-кім Харам мешітін, өз үйін немесе Әбу Суфиянның үйін паналаса, оларға ешкім тиіспейді» деген. Мұхаммед пайғамбар сөзінде тұрып, жергілікті (мұсылман емес) тұрғындарға, олардың ғибадатханалары мен мүсін-пұттарына, тарихи жәдігерлеріне тиіспеген еді. Тек мұсылмандар үшін қасиетті саналатын Қағбаның іші-сыртын пұттардан тазартады. Пайғамбар Мұхаммедтің осыншама парасаттылығына тамсанған Меккедегі мүшріктер өз еріктерімен ислам дінін жаппай қабылдай бастайды.

Әлемнің әртүрлі мемлекеттеріндегі 126 ислам ғалымының ДАИШ іс-әрекеттерінің ислам дінімен ешқандай байланысы жоқ екендігін айтып ашық хат жариялағаны белгілі. Сол хаттың мазмұнында ислам ғалымдары ДАИШ-тың мәдени-тарихи жерлерді бұзып, қабірлерді қиратқандарын қатаң түрде сынға ала отырып, бұл әрекетті исламмен ешбір байланысы жоқ деп бағалады. Ғалымдардың мәлімдеуінше, мүсіндерді қиратуға ешқандай діни не тарихи себеп жоқ. Сондықтан ДАИШ содырларының мәдени-тарихи ескерткіштерді жоюлары – ешбір діни негіздемесі жоқ, ақталмайтын аса ауыр қылмыс.

10. «Жыныстық жиһад» деген жиһад бар ма? Неге ДАИШ идеологтары осындай пәтуа беріп отыр?

2013 жылы Сирия және Ирак жеріндегі «ДАИШ» лаңкестік ұйымы тарапынан пайда болған «жыныстық жиһад» феномені әлемдегі исламофобиялық көзқарасты қалыптастырушы келеңсіз әрекеттердің бірінежатады.

Мұсылман қыз-келіншектердің саналы түрде жалған насихатқа еріп немесе алдану арқылы дін атын жамылған содырлар лагерлерінде, сондай-ақ олар жаулап алған территорияларда жыныстық қызмет көрсетуі – дін тұрмақ, жалпы адамгершілікке жат құбылыс.

«Жыныстық жиһад» сөзін бірінші болып радикалды ағымдар шейхтарының бірі Мұхаммед Арафи айналымға енгізді. Ол өз бетінше сүнниттік мұсылман әйелдерді Сирияда Башар Асадтың билігіне қарсы соғыс ашып жүрген ДАИШ лаңкестік ұйымы содырларына жыныстық қызмет көрсетуге шақырған «пәтуа» шығарды. «Пәтуасының» дәлелі ретінде Құрандағы «Ниса» сүресінің «Некелі әйелдермен үйленулерің арам қылынды. Бірақ қолдарындағы күндер (соғыс тұтқындары) басқа. Сендерге Алланың жазуы осы. Бұлардан басқаларды абыройлы болу, бой суытушы болмау шартымен малдарыңды беріп, қалауларың (мәһр беріп алуларың)

халал қылынды. Сонда олардан осы шартпен пайдалансаңдар, бекітілген мәһрін беріңдер. Мәһр тоқтатылғаннан кейін ризалассаңдар, (еркек артық беріп, әйелдің аз алуы немесе тіпті алмауында) сендерге оқасы жоқ. Расында, Алла – толық білуші, хикмет иесі» деген 4-ші аятты мысалға келтіре отырып, әйел адамның бір күннен 99 жыл аралығына дейін ер адаммен жыныстық қатынаста болуы жайлы көзқарасын паш етті.

Алайда Ибн Аббас, Хасан Басри, Мужаһид сынды тәпсіршілер «Сендер олардан алған ләззаттарың, көрген қызықтарың үшін оларға тиісті мәһрлерін (сыйақыларын) беріңдер» деген бұл аятты «тұрақты ақ некелі әйелден алынған ләззат үшін мәһр ақысын төлеңдер» деп түсінген.

Кейінірек Мұхаммед Арафи ел арасында мұндай пәтуаны таратпағандығын айтып, көпшілік алдында ақталуға тырысты. Дегенмен, тунистік БАҚ-тың дерек көздері аталмыш пәтуадан кейін «жыныстық жиһад» жасау мақсатында Сирияға жол тартқан қыз-келіншектердің саны артып, содырлар арасында бұл әрекеттің жаппай қолданысқа көшкендігін алға тартты.

Тунис елінің Ішкі істер министрі қоғамды жайлап бара жатқан бұл індетті мәселе етіп көтерген соң, «жыныстық жиһад» сөзі бұқаралық ақпарат құралдарында кең қолданысқа ие болып, тез арада өзекті тақырыпқа айналып үлгерді.

Тунистік мүфти Хамд Саид: «Біздің дінімізде «жыныстық жиһад» деген ұғым жоқ!» деп көпшілік алдында сөз сөйлесе, тунистік бұрынғы мүфти, шейх Осман Баттих жыныстық жиһад әрекетін қолдаушы ер адамдар мен қыз-келіншектердің әрекеттерін «барып тұрған азғындық» деп бағалады. Шейх Баттих өз кезегінде барша тунистіктерді ислам діні атына кір келтірерлік мұндай келеңсіз әрекеттерге жол бермеуге шақырды.

Сонымен қатар, жалған насихаттың құрбанына айналғанын түсінбестен осы жолды таңдаған әйел адамдардың келеңсіз әрекеттерінен тыс, соғыс алаңында қаза тапқан кейбір содырлардың әйелдері уақытша басқа ер адамға мәжбүрлі түрде әйел болуға некелестірілетіндігін де атап өткен жөн. Бұл үдерістер ислам шарифатына түбегейлі қарама-қайшы әрекеттер болып табылады. Бұл жерден жан мен ар, тән тазалығына, жалпы алғанда рухани тазалық пен құндылықтарға шақырған ислам дінінің тұнығын лайлауға, оған қара күйе жағуға барынша тырысып жатқан содырлар әрекеті айқын аңғарылады.

Уақыт өте келе «Мұсылман бауырлар» ислами партиясының «жыныстық жиһадқа» шақырған үндеулері олардың ғаламтор сайттарында көрініс табуда деген айыптар тағыла бастады. Дегенмен аталмыш ұйым мүшелері өздері тарапынан мұндай әрекеттердің орын алмағандығын айтуда.

Al-Masry Al-Youm, Daily Mirror және өзге де бұқаралық ақпарат құралдарының мәліметтері бойынша ДАИШ қатарындағы содырлар өздері жаулап алған Мосул, Тикрит және басқа да аймақтарда әйел адамдарды жыныстық жиһад «қызметін» өтеуге шақырған және осы сөзге құлақ асқан адамдардың күнә мен кінәдан арылатындығы туралы үндеулері кеңінен

таратылған. Әйел адамдар мұндай әрекеттен бас тартқан жағдайда өлім жазасына кесіліп отырған.

Ең алдымен, ислам дінінде «жыныстық жиһад» түсінігінің мүлде жоқ екендігін атап өткен жөн. «Жыныстық жиһад» ұғымы «уақытша неке» деген түсінікке негізделген. Ислам шариғаты бойынша ер мен әйелдің мұндай қарым-қатынастары зина жасау болып табылады. Бұл пәтуаға сүнниттік ғұламаларижмағ (бір ауыздан қолдау) жасаған.

Мұхаммед пайғамбар өмірінің ең соңында жасаған «Қоштасу хұтбасында»: «Мен сендерге уақытша некені (ұзақ мерзімге созылған соғыс уақытында) рұқсат еткен едім, бірақ Жаратушы қиямет-қайымға дейінуақытша некеге тыйым салды», – деп, уақытша неке ислам дінінде тыйым салынған іс екенін екі мәрте қайталап айтып кеткен.

Сонымен қатар, мұсылмандардың кейбірі: «Исламда уақытша некеге рұқсат бар екен», – деп айтқан уақытта Хазіреті Әли ашуланған күйде: «Шын мәнінде сен адасқан екенсің... Алланың елшісі Хайбар шайқасында уақытша неке қиюға және үй есегінің етін жеуге тыйым салды» (Бұхари, Мұслим, Мәлик және т.б.) деп жауап берген. Осы сынды сахабалар тарапынан уақытша некеге рұқсат берілмейтініне қатысты айтылған бірқатар риуаяттар жеткен.

Сондай-ақ, өмірінің біраз уақытын «Неке» мәселесіне арнаған Шәлтут есімді ғалым өзінің «Әл-Фатауа» (пәтуалар) жинағында уақытша некеге қатысты: «Әйелге бір жылда он бір еркекке тұрмысқа шығуына, ал ер адамға күн сайын басқа әйел алуына рұқсат беріп, оған ешбір отбасылық міндет жүктемейтін заң – Алланың заңы емес», - деп ойын түйіндеген.

Жақын арада Қырғызстан елінде Сириядан қайта оралған әйелдерге жүргізілген арнайы сауалнамалар нәтижесінде қарулы соғысқа аттанудың мемлекет тарапынан жүргізіліп отырған саясатқа деген көңіл толмастықтан, әлеуметтік жағдайдың төмендігінен, жемқорлық және діни сауаттылықтың төмендігінен байланысты туындайтыны анықталған.

Ал Батыс елдерінде аталмыш мәселенің орын алуы саяси-әлеуметтік мәселелерден бұрын ер адамдардың рухының төмендеуі, әйел адамдардың отбасылық және әлеуметтік қиындықтарды ер адамның көмегінсіз жалғыз арқалауымен қатар, ислам дініне деген сұраныстың артуынан туындап отырғандығын кейбір зерттеушілер алға тартады. Өз кезегінде радикалды топтар осындай адамдар тобын өз қатарларына оңай тартуда. «Шынайы тақуа мұсылман» атын жамылып, Алла жолында дін үкімдері мен «тапталып жатқан» мұсылмандар құқығы үшін «қарулы жиһад» жолында өз өмірлерін қиған содырлар тобы кейбір әйелдер үшін қазіргі заманның «батырлары» бейнесін сомдауға тырысып бағуда.

ДАИШ ұйымының содырлары өз мүдделерін жүзеге асыру мақсатында ақпараттық-технологиялық және басқа да жетістіктерді пайдалана отырып, әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы әйелдерді ұйым қатарына тарту – олар үшін өте тиімді «жобалардың» бірі. Өйткені содырлардың қармағына ілінген әйелдер біріншіден «жыныстық жиһад» атауын жамыла отырып, «жыныстық қызмет» көрсетсе, екіншіден арбау арқылы өзге де әйелдерді соғыс алаңына тартуға

ықпал етуде, үшіншіден олар саналы немесе мәжбүрлі түрде «дін жолында» өздерін «шаһид» қылуға, яғни құрбан етуге дайындалған. Қорыта айтқанда олар тегін тауарға әрі «ықыласты» түрде «қызмет» атқарушы адамдар күшіне айналып отыр.

11. ДАИШ террористік ұйымының ғаламтордағы бейнематериалдарында оның қатарында жүргендердің өмірі керемет болып көрінеді. Ол шын мәнінде солай ма?

XXI ғасыр ашық ақпараттық дәуір болғандықтан әртүрлі ақпараттар ашық жарияланып, көптеген мәліметтер барша жұртшылыққа қол жетімді болып отыр. Бұл жерде ғаламтордың үлесі үлкен екені айтпаса да түсінікті. Дегенмен әр алуан мәліметтердің шамадан тыс көп әрі қол жетімді болуы діни экстремистік идеялардың кеңінен таралуына жағдай туғызуда.

Экстремистік ұйымдар өз жақтастарын көбейту үшін өз идеяларын кеңінен насихаттап, ұстанымдарының дұрыстығын діни тұрғыдан дәлелдеуге тырысады. Осы мақсатта олар діндарларды арандатып, өз мақсаттарына жету құралы ретінде діни қағидаларды, қасиетті мәтіндерді (Құран, хадис) пайдаланады.

Қазіргі таңда ДАИШ өз қатарын толтыру мақсатында ғаламтор мүмкіндіктерін белсенді түрде пайдалануда. Мысалы, «Шамға келген 150 қазақ» (2013 жыл, қазан), Әл-Хайат телестудиясы дайындаған «Те, кто был правдив с Аллахом» (2014 жыл, шілде), Әл-Фурқан телестудиясы дайындаған «Обращение казахстанских братьев из Шама» атты (2014 жыл, тамыз) бейне-үндеулер жарияланған. Мұндай үндеулер мен насихаттар азаматтарды ашық заңбұзарлық әрекеттерге шақырады. Мәселен, 2015 жылдың басында ДАИШ содырларының қатарын шамамен әлемнің 90 елінен жиналған 20 мың шетелдіктер құрады. Ресми мәліметтер бойынша экстремистік идеологияның қармағына ілінген, Таяу Шығыстағы (Сирия аумағына) соғысқа аттанған Қазақстан Республикасы азаматтарының саны 400 адамға жуықтаған.

Азаматтардың ДАИШ содырларының қатарына қосылу үшін ғаламтор арқылы не нәрсеге қызығушылық танытқандығы туралы сұрақ кімді де болсын ойландырмай қоймасы анық.

Осы тұрғыда бұл мәселені діни, әлеуметтік және рухани тұрғыдан қарастыруға болады. ДАИШ-тың әлеуметтік желілерде жарияланған бейне материалдарының мазмұнына назар аударсақ, «Алланың жолымен, Мұхаммед пайғамбардың сүннетімен жүрміз және халифат құру арқылы әлемде болып жатқан әділетсіздіктің алдын аламыз. Сондай-ақ, шариғат бойынша басқарылмаған мемлекет – кәпірлердің елі, сондықтан баршаңызды бұл мәселеге бей-жай қарамай біздің қатарымызға қосылып, жиһад жасауларыңызды талап етеміз» деген идеологиялық және психикалық шабуылдар діни білімі таяз азаматтарды «шынайы ислам» осы екен деп біліп, «халифатшылардың» қатарына қосылуға итермелейді. ДАИШ қатарына қосылушыларды тек теологиялық мәселелермен қатар әлеуметтік жағдайлар да қызықтырады сөзсіз.

Мәселен, бұқаралық ақпарат құралдарының мәліметтеріне сүйенсек, содырлар қатарындағы ресми ант қабылдаған «жауынгерлердің» жалақысы күніне шамамен 1000-нан жоғары АҚШ долларын құрайды. Сонымен қатар, тұрғын үй және көлікпен қамтамасыз етілетіндігі туралы жалған ақпарат әлеуметтік жағдайы төмен азаматтарды қызықтыратыны анық. Содырлар өз қатарларын толтыру мақсатында бұндай «жарнамаларға» жиі жүгінеді.

Әрине, мұндай «жарнамаларға» болашаққа сенімсіздікпен қараған және өмірлік жағдайлардың түрлі себептеріне шыдай алмай депрессиялық күйге түскен азаматтар тез елігетіні сөзсіз. Ақырында, Таяу Шығыстағы өмірін өз қиялында «сән-салтанатта рахат өмір сүру» деп елестеткен азаматтар жер сипап қалып жатады.

Мысалы Таяу Шығыстан елге оралған ҚР азаматының бір сұхбатында: «ДАИШ-ты шынымен де «Ислам мемлекеті» ретінде елестеттім. Себебі, сол уақытта діни білімім таяз еді, оның үстіне әлеуметтік жағдайымның төмендігіне байланысты ғаламтордағы ДАИШ-тың бейнематериалдары көңілімнен шықты. Өйткені, мен де мұсылман бола тұра, Таяу Шығыстағы «бауырларыма» жәрдемдеспеді құп көрмедім. Бір жағынан «жағдайымды да дұрыстап алармын» деген ойда болдым. Бірақол жерде исламның иісі де жоқ екеніне көзім жетті» делінген.

Ғаламтордағы Надя есімді азаматшаның сұхбатынан үзінді келтірсек: «Ол жерде жақындарыңды іздеуге, ғаламтор пайдалануға рұқсат жоқ, Құран, ислам қағидаттары мүлдем ауызға да алынбайды, тек қана суық қару мен соғыс шарттарына дайын, өздерін тек соғысқа дайындаған бірыңғай форма киінген адамдар ғана болды. Олар өздерінің бұл істі тек Жаратқанның разылығы үшін жасап жатқандықтарын айтты. Алайда дінге сүйене отырып бізді сатып алады. Олардың істері ислам шарттарына мүлдем кереғар. Құранды да сирек оқиды. Көбісі ислам дінін енді үйреніп жүргендер. ДАИШ аумағына келген қыз-келіншектер содырлардың жыныстық құмарлықтарын басу үшін әкелінген. Олар бізді адам құрлы көрмейді, құдды бір базардан сатып алынған заттай қарайды. Қолдарына тілдей қағаз ұстап, «сарысы керек, қараторы болсын, жасы мынадай болсын...» деген сияқты тізіммен келеді».

Лаңкес топтар кейде ашық түрде соғысқа шақырмағанымен діни бауырмалдықты насихаттау арқылы өздеріне қаржылық, қызметтік (мысалы, Whatsapp және т.б. кең қолданыстағы желілер арқылы экстремистік идеялар тарату), тағы басқа кез-келген көмек көрсеткен адамдарың ісін Мұхаммед пайғамбардың, сахабалардың дін жолындағы қайраткерлігімен теңестіреді. Мұндай үгіт-насихат діни қағидаттарды бұрмалау және дәйексіз ақпаратты тарату арқылы қоғам және жеке адам санасына кері ықпал етіп, сол арқылы ұлт қауіпсіздігіне нұқсан келтіруді мақсат тұтады.

Санасы уланған азаматтар үшін ДАИШ «нағыз ислам» болып көрінгенімен, ғаламтор бетіндегі дүние жүзінің мұсылмандарын жиһадқа шақыратын аудио және видеоматериалдарына назар салсақ, олардың қатыгездігі мен қанішерлігін сөзбен айтып жеткізу мүмкін емес. Мұнда мұсылман немесе кәпір деп айырмастан жазықсыз жандар аяусыз атылып, дарға асылып, бастары шабылып жатады. Исламда адам өмірі мен оның

құқығы қасиетті болып табылады. Құранда: «Өлтірілуіне Алла тыйым салған кісіні нақақтан өлтірмеңдер...» делінген (Әнғам: 151).

Сонымен қатар ДАИШ Ирактағы шиит, христиан, езид, түркімен, күрд, сынды этникалық әрі діни азшылық өкілдеріне жүйелі түрде шабуыл жасап, қан төгуде. Шынтуайтында, ДАИШ содырлардан құралған лаңкестік ұйымнан басқа ештеңе де емес.

Олардың шектен шыққан әрекеттері мен ДАИШ басшысы Әбу Бәкір әл-Бағдадиді және оның жақтастарын айыптаған мұсылман әлемінің жүз жиырмадан астам белгілі ислам ғұламалары мен мүфтилерінің қолдары қойылған ашық хатта содырлардың лаңкестік әрекеттеріне талдау жасалып, олардың ислам шарифатына сәйкес келмейтіндігі айтылған. Мысыр елінің пәтуа шығару басқармасы ДАИШ содырларының өзін-өзі жарып жіберуге арналған қаруды қолдануына қарсы пәтуа шығарды. Пәтуада: «Мұндай қарулар арнайы жасалады. Бүгінде лаңкестер өз мақсаттарын жүзеге асыру үшін қарудың әйелдерге арналған түрін ойлап шығаруда. Мұндай қару террористік қақтығыстарда өзін-өзі жару үшін жасалған. Қазіргі таңда лаңкестер өзін-өзі жарып жіберу әрекеттерінде әйелдерді құрал етіп алды. Лаңкестер ол үшін алдымен бір әйелді таңдап алып, оның санасына психологиялық шабуыл жасайды. Әлгі әйелге өлім туралы әбден насихат айтылады. Қажет болған жағдайда өзін өлтіруге итермелейтін арнайы миға әсер ететін шөптер ішкізеді. Біршама уақыттан кейін әлгі әйел дайын лаңкестеке айналады» делінген.

Қорыта айтқанда, қазіргі таңдағы ДАИШ жүргізіп жатқан қарулы қырғын исламның шарифи қағидалары мен ұстанымдарына толығымен қайшы келеді. Сондықтан мұндай әрекеттер исламға, мұсылман қауымына және жалпы адамзатқа қарсы жүргізіліп жатқан террорлық акт ретінде бағаланады.

12. Әлеуметтік желілер мен ғаламтор сайттарында ДАИШ өз идеологиясын қалай насихаттауда және өз қатарларын толтыру үшін қандай әдіс-тәсілдерді қолдануда?

Қазіргі кезде ғаламтор әлемі қоғамның ақпарат көзі ғана емес адамдардың бос уақытын өткізетін, көңіл көтеретін және негізгі байланыс құралына да айналып үлгерді. Ғаламтор әртүрлі онлайн чаттар, ойындар т.б. секілді жастарды шырмап алатын дүниелерге толы. Сол себепті бүгінгі таңда жастар смартфон, компьютер арқылы уақытының көбін виртуалды әлемде өткізеді.

Ғаламторды пайдаланушылардың саны күн санап артып келе жатқанын террористік ұйымдар да жақсы біледі. Жаңа технологияның дамуына байланысты террористер де заман ағымына бейімделген. Тіпті сандық технологияны өз мүддесіне қолдануда көш басында тұр. Өз кезегінде террористердің бұл әрекеті әлем үшін қауіпті құбылыс болып табылады.

ДАИШ өз идеологиясын насихаттау барысында ғаламторды жетік игергендігін көрсетті. Олардың ғаламтордағы жұмысы жемісті болып өз қатарларын жаңа адамдармен толықтыруда.

ДАИШ өзін жарнамалаудың әртүрлі тәсілін қолданып келеді. Әлеуметтік желілерде өздері жайлы қауесет сөздерді, бейне, дыбыстық материалдарды таратып, үнемі жұрттың назарын аударып отырады. Мысалы, ДАИШ-тің адамгершілікке жат әрекеттері бейнеленген сенсациялық сипаттағы бейне материалдар осы мақсатта таратылған. ДАИШ тіпті өзін эзіл, карикатура арқылы жарнамалайды. Мақсатты түрде таратылған материалдар өз міндетін атқарып болған соң, басқа материалдар дайындалады.

ДАИШ ғаламторда адамдардың агрессиясын туындататын материалдарды жариялайды. Әсіресе діндарлардың ашу-ызасына тиіп, арандататын материалдарды жиі қолданады. Мысалы, мұсылман әйелді зорлап жатқан «кәпірлер» туралы бейнеролик ғаламторға осы мақсатта салынған. Мұндай материалдарды көрген шала сауатты жастар «кәпірлерге» деген өшпенділігі артып, радикалдануға алып баратын басқа да материалдармен таныса бастайды. Нәтижесінде адам террористік ұйымның сойылын соғушы лаңкестің біріне айналады.

Ғаламтордағы хат алмасатын чаттарда, әлеуметтік желілерде жаңа таныс іздейтін қыз-жігіттер аз емес. ДАИШ содырлары мұндай жерде адамдарды өз құрығына түсірудің айла-әдісін жақсы қолданады. Әсіресе бұл әйел адамдарды арбауда сәтті іске асады. Себебі таныс іздеген кейбір қыздар өз өмірі, толғандырған мәселелері жайлы ақпараттарды ғаламторға көптеп салады. Сырлас таппай жүрген жандарға чаттарда шетелдік бейтаныспен ашылып сөйлесу, ішкі сырын айту жеңіл болады. Ал бұл мәліметтер мен жағдайлар содырларға өз құрбаны жайында жақынырақ танысып, олармен ортақ әңгіме айтуға, сол арқылы өз дегеніне көндіруге мүмкіндік береді. Нәтижесінде әйелдердің санасына «жыныстық жиһад» жасауды сіңіреді.

Террористер жастардың санасын улау үшін бейнеойындар жасап шығаруда. Ғаламтор-ойындарда ойыншы террористер белгілеп берген миссияларды орындап, әр түрлі нысандарды жоюмен айналысады. Бұл ойындарды көп ойнаған жастар өздерін террористік ұйымның бір мүшесі ретінде сезіне бастайды.

ДАИШ ғаламторда жеңіл жүктелетін, тез көшірілетін материалдарды таратады. Сонымен қатар ғаламтордан, әлеуметтік желілерден мәлімет іздеушілерге өз материалдарын тықпалайды. Осы мақсатта ДАИШ әртүрлі медиа-маркетингтік әдістерді қолданады. Мысалы, әлеуметтік желілерде танымал хэштегтерді (#) алып, оның мазмұнына өз материалдарын көптеп орналастырады. Іздегіш (Поисковая система) желілерде ең жиі ізделетін сөздердің қасына өз материалдарын тықпалайды.

Содырлар мобильдік қолданбаларды шығаруда. Мысалы, андроид жүйесіне арналған «Dawn of Glad Tidings» атты қолданба жазбаларды бұзып, мезгіл-мезгілмен хабарламаларды таратуға мүмкіндік береді. Ол «Сирия, Ирак және ислам әлемінің жаңалықтарын тарататын бағдарлама» ретінде

сипатталып, қолданушыға мультипликативтік әсер етіп, пайдаланушылардың жазбаларын, шоттарын басқаруға мүмкіндік береді.

Ғаламтордағы тағы бір ДАИШ әрекеті пайдаланушылар арасында «онлайн жиһад» жасауды насихаттау болып табылады. ДАИШ бойынша онлайн жиһад деген – ғаламтор әлемінде ДАИШ идеологиясына қолдау білдіру, терроризмге шақыратын үндеулерді тарату әрекеттері. «Онлайн жиһад» жасаушылар – ДАИШ құрығына ғаламтор арқылы іліккен адамдар. Олар қоғамда қарапайым елеусіз адам болып көрінуі мүмкін. Алайда виртуалды әлемде олар террористердің сабына жаңа құрбандарды тартушы күш.

«Онлайн жиһад» жасау бүгінгі күні қоғам үшін өте қауіпті. Содырлықтың бұл түрінде «онлайн жиһадшы» қолына қару алып соғыспайды. Бірақ ғаламтор арқылы жаңа құрбандарға әр түрлі жарылғыш заттардың, қарулардың жасау тәсілдерін үйретіп, террористік әрекеттерді іске асыру жоспарларын ұйымдастырады. Ғаламторда әр түрлі акциялар өткізіп, қаржы жинастырады. Акциялар көпшілік жұрт күдіктенбейтіндей қайырымдылық шараларына немесе басқа бір жақсы істерге қолдау білдіруге арналады. Акциядан жиналған қаржыны содырлық әрекетті жалғастыруға жұмсайды.

ДАИШ шығарып отырған материалдарының сапасы жоғары. Оны «Әл-Хаят» Баспасөз орталығында дайындалып, таратылып жатқан зорлық-зомбылық және шайқас эпизодтары бейнеленген роликтерден аңғаруға болады. Бұл бейнероликтердің кәсіби мамандар қолынан шыққанын байқау қиын емес.

Ғаламтор пайдаланушылары ДАИШ құрығына түсуден сақтану үшін мынадай қағидаттарды ұстанғаны дұрыс:

- өшпенділікті және кек алуға деген құмарлықты тудыратын арандатушы материалдарды пайдаланбау;
- дінге қатысты күмәнді дереккөздерді пайдаланбау;
- әлеуметтік желілерде, чаттарда бейтаныс адамдармен сақтықпен сөйлесу, күмән туғызатын мәліметтер болса байланысты үзу;
- әлеуметтік желілерді пайдаланушы парақшасында жеке басына қатысты толғандырған мәселелер жайлы артық ақпараттарды қоймағаны дұрыс;
- әлеуметтік желілерді пайдаланушы өз парақшасын қараусыз қалдырмауы керек. Себебі, парақша иесін көрсете отырып, парақшаға жалған аккаунтпен террористік бағыттағы материалдар қалдыруы мүмкін;
- ғаламтор желілеріндегі әр түрлі репост жасауды, қаржылай көмек көрсетуді сұрайтын акцияларға сақтықпен қарау;
- террористік бағыттағы адамгершілікке жат ойындарды, материалдарды пайдаланбау;
- қолданушыға белгісіз ұялы телефонға, планшетке, компьютерге арналған бағдарламаларды арнайы маманның кеңесімен орнату.

ДАИШ –ғаламторда белсенді жұмыс жасап отырған террористік ұйым. Оның жоғарыда келтіргендей ғаламтордағы құйтырқы арбау әрекеттері адамдарды өз құрығына түсіруде табысты болып отыр. Сондықтан ғаламтор қолданушылары сақтық шараларын ұмытпаулары қажет.

13. Азаматтардың жекелей немесе бүкіл отбасымен ДАИШ жаулап алған аймақтарға кетуінің себептері неде?

Соңғы уақытта әлемнің кейбір аумақтарында топтасқан террористердің белсенділігі артып, кең таралуы байқалуда. Террористік актілердің көбеюіне Ауғанстан мен Таяу Шығыстағы әскери қақтығыс аймақтарындағы Ауғанстан-Пәкістан және Ирак-Сирия қақтығыстары әсер етуде.

Ирак пен Ауғанстандағы қақтығыстар – жергілікті әлсіз үкіметке қарсы бағытталған қарулы қозғалыстардың салдарынан пайда болған қақтығыстар. Нәтижесінде, аз уақыт аралығында «Ирак және Шам ислам мемлекеті» (ДАИШ) деген атпен коалиция болып біріккен жалданбалы қанішерлер тобы өздерінің адамзатқа қарсы жантүршігерлік іс-әрекеттерімен бүкіл әлемді дүрліктірді.

Іс-жүзінде бұл экстремистік ұйымның мақсаты шарифат қағидаларына сүйеніп, ислам мемлекетін құруды көздемейді. Олардың мақсаты – тек билік пен материалдық құндылықтар.

Өкінішке орай, қазіргі кейбір мәліметтер бойынша 400-ге жуық қазақстандықтың Сирия-Ирак аймағындағы соғыс қимылдарына қосылғаны белгілі болып отыр. Азаматтарымыздың ДАИШ қатарына қосылуының себептері мен олардың бұл жолға түсуіне әсер еткен факторлардың не екендігі көпшілікті алаңдатып отыр.

Біріншіден, тәкфіршілік идеологияларын насихаттайтын әсіре діншілдер арасында беделі зор жергілікті уағызшылардың үгіт-насихат жұмыстарының ықпалын атап айтқан жөн. Ғаламтор арқылы жүргізіліп отырған экстремистік әрекетті насихаттайтын уағыздар – әлемдік деңгейдегі күн тәртібіне енген мәселеге айналды. Экстремизм мен терроризм идеяларын тарататын сайттар мен әлеуметтік желілер халықаралық қауымдастық үшін үлкен қауіп төндіреді. Мұндай ресурстар арқылы халықаралық террористік ұйымдар «кәпірлермен» күресуді, «әлемдік халифат құруды» көздейтін радикалды ағымдардың идеяларын насихаттайды.

Қазіргі таңда ғаламтор кеңістігінде араб және Орталық Азия мемлекеттерінен шыққан интернет-имамдардың белсенділігі артып, олардың уағыздары әлемнің көптеген тілдерінде жүргізілуде. Сондай-ақ Орталық Азия аудиториясына бағытталған арнайы уағыздар да бар. Шағын жамағаттар мен радикалды салафиттік көзқарастағы жеке тұлғалардың әрекеттерімен қатар ғаламторда көптеп насихатталып жатқан Сириядағы «жұмақ өмір» жайлы жалған бейнероликтердің, Таяу Шығыстағы қантөгісті «қасиетті соғыс – жиһад» деп танытуға тырысқан, «жыныстық жиһад» жасап, «сауап табуға» шақырған жалған «пәтуалардың» зиянды ықпалын

азаматтарымыздың Сириядағы соғысқа аттануының келесі бір факторы ретінде айтуға болады. Бұл жайттар құқық қорғау органдары тарапынан мемлекет және қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысты іс-шараларды күшейтуді талап етеді.

Әрине, радикалды көзқарастың қалыптасуына тек жергілікті уағызшылардың ықпалы себеп болады деуге келмейді. Өйткені ДАИШ қатарына әлемнің түкпір-түкпірінен жаңа содырлардың қосылуына «бауырлар» тарапынан айтарлықтай қаржылай «көмек» көрсетілуі себеп болуда. Үй-жайдың болмауы, жұмыссыздық, сауатсыздық, өмір сүру деңгейінің төмендігі, өмірге деген наразылық және осы қатардағы басқа да әлеуметтік-экономикалық мәселелердің шешілмеуі жекелеген азаматтардың оқшаулануына алып барады. Қоғамнан оқшауланған мұндай топтар жат қылықтарға дағдыланып, өз кезегінде көбінесе қылмыстық әрекеттерге баруға бейімделеді. Нәтижесінде, қарапайым азаматтың қылмыскерге, қоғамға қауіпті террористікке айналуын ДАИШ мысалынан байқауға болады.

Идеологиялық арбауларға елігіп, жер бетіндегі жұмақ өмірді табуға деген талпынысы азаматтарымыздың Сирияға аттануына елеулі ықпал тигізіп отыр. Олар «әділдік пен жақсы өмірден» үміттеніп отырып, Таяу Шығысқа жетуге тырысады. Ол жаққа барғаннан кейін басқалардың қолындағы қуыршаққа айналғанын біліп, райынан қайтса да, өкінудің өзі кеш болып жатады.

ДАИШ – террористік ұйым. Оның әрекетінің нәтижесі – басқыншылық, күш қолдану, адам төзгісіз қаталдық, анархия мен тәртіпсіздік, ойрандау және ең ауыры – мыңдаған бейкүнә жандардың құрбан болуы.

14. Кейбір әлеуметтанушылардың пікірінше азаматтар психологиялық күйзелістен арылу үшін діни экстремистік идеяларға бой ұруда. Осы пікір қаншалықты ақиқат?

Әлеуметтанулық-психологиялық зерттеулерде тұжырымдалғандай, мінез-құлық ерекшеліктері жөнінен алғанда радикалды идеология ықпалына бірінші кезекте билікқұмарлар, екінші кезекте пайдакүнемдер, үшінші кезекте әсіредіншілдер ұшырайды екен.

Шетін көзқарас пен лаңкестік әрекетке еліккіштердің мінез-құлқының ортақ ерекшеліктері ретінде өзіне және әлеуметтік жағдайына көңілі толмаушылық, кез келген қиындыққа өзгелерді (соның ішінде мемлекеттік құрылымды да) кінәлауға бейімділік, әлеуметтік әділеттілікті тар ауқымда түсініп, ортаны өзгертуге құлшыну, тәуекелшіл әрекеттерге бейімділік, өзін көрсету, өзінің бір нәрсеге қабілеттілігін дәлелдеуге тырысушылық секілді сипаттар айқындалған.

Жастардың арасында экстремистік идеологияның шырғалаңына кәсіби білімі мен біліктілігі жоқ азаматтар жиірек түседі. Бұл үрдістің өріс алуын радикалды топқа іліккен жастардың қате діни ұстанымдарына байланысты зайырлы білім алудан бас тартып, оқуын тастап кету оқиғаларының

көбеюінен байқауға болады. Соның салдарынан мұндай адамдар көбіне өз кәсібінің маманы ретінде қалыптаса алмай, тиісті деңгейде қаражат әкелетін тұрақты табыс көзін таба алмай қалады. Бұл – жат ағымға ерген адам мен оның отбасын қиын әлеуметтік жағдайға соқтыратын жайт. Яғни адам өз отбасын қаржылай қамтамасыз етуге қауқарсыз болып қалады.

Адамды мұндай ауыр ахуалға түсіретін себептері қандай? Экстремистік және террористік топтардың құрамына негізінен сотталған немесе қылмыстық істерге араласқан тұлғалармен қатар, қылмыстық іске араласпағандар да кіреді. Бұл жайтқа психологиялық жағынан назар салсақ, аталмыш типтегі адамдар негізінен құқықтық нигилистер, яғни зайырлы заңдарды мойындамайтын тұлғалар болып табылады. Олардың дүниеге деген көзқарасы діни-құқықтық категорияларға негізделген. Сонымен бірге, олардың түсініктеріндегі діни заңдар мен құқықтар радикалды идеологиялардың мақсаттық бағыттарына сәйкес бұрмаланған. Сондықтан болар, экстремистік және террористік топтардың құрамындағы тұлғалар өздерінің лаңкестік әрекеттерін діни-құқықтық жағынан дұрыс деп біледі.

Кез-келген экстремистік ұйым – оқшауланған ұяшықтардан құралған қатаң иерархиялық тәртіпте ұйымдасқан топ. Осы топпен байланыс құрған адам міндетті түрде бірнеше психологиялық арбау кезеңдерінен өтеді.

Бірінші кезеңді шартты түрде «достық қатынасты орнату» кезеңі деп атауға болады. Бұл кезеңде адам радикалды жамағат мүшелерімен, әсіресе идеологтарымен достық қатынастар орнатып, жамағаттың діни дәрістеріне қатыса бастайды.

Адамның радикалды жамағатқа бауыр басуымен психологиялық ықпал етудің **келесі кезеңі** – «ақпараттық оқшаулау» жүзеге асырыла бастайды. Аталмыш кезеңде радикалды топқа толығымен сенім білдірген адам сол ұйымның жетекшілерін ғана тыңдап, радикалды идеологтардың ғана ұсынған әдебиеттерін ғана оқиды.

Қажетті ерекше микроклимат құрылған жамағаттың ішінде өмір сүрген адам сол топтың бір ажырамас бөлшегі ретінде қалыптасып, ой-санасы, дүниеге көзқарасы, танымы экстремистік идеологияның мақсаттары мен мүддесіне сай белгілі бір бағытта түзіледі. Өмірін оқшауланған топпен байланыстырған адам есесіне айналасындағы қоршаған қоғамынан, туысқандарынан, отбасы мүшелерінен алшақтай түсіп, олармен қатынасын толық үзеді. Өйткені жамағат үшін сыртқы әлем – жау, дұшпан, ал іштегілер бір-біріне дос, бауыр.

Экстремистік ұйымдар қатарына қосылған адамның санасын өзгерту үшін ең алдымен, оны сыни ойлау қабілетінен айыруға әрекеттенеді. Өйткені сыни тұрғыдан ойланбайтын адамның санасына кез-келген идеяны сенім ретінде емін-еркін орнықтыруға болады. Осыған орай радикалдардың діни дәрістері тиісті бағдарламалар мен мақсаттар шеңберінде әзірленеді. Олардың діни танымдары айналадағы барлық нысандар мен құбылыстарды «дос-дұшпан» немесе «халал-харам» категориялармен ғана айқындайды. Экстремистік топтағы адам үнемі өзге дінді ұстанатын немесе оның көзқарасын қабылдамайтын адамдарды, қоғамды, мемлекетті «дұшпан»

санайды. Ондай адам зайырлы заңға бойұсынбайды, заңның өзін мойындамайды.

Яғни радикалды жат ағымға ерген адам өзінің ұлттық, азаматтық және діни танымынан айрылып, жекеменшік тұлғасы құлдырайды. Бұрмаланған діни ұстанымдар негізінде отбасымен және туған-туыстарымен қарым-қатынасы жойылады. Діни емес мемлекеттік, қоғамдық және әлеуметтік институттардың барлығына өшпенділігі мен жеккөруі артады. Зайырлы мемлекеттік құрылымды бұзуды, ал «бұзылған» қоғамды өзгертуді қалайды. Қылмыстық істі жүзеге асыруға бел буған ондай адам өзінің түсінігінше «кәпірлерді», олардың ұлттық ерекшеліктеріне қарамай, тонап, күшпен малын тартып алуға дейін барады. Соңғы нәтижесінде мұндай адамдар кейде депрессиялық ахуалдың салдарынан кейде жасаған қылмыстары үшін кесілген жазадан жалтару мақсатында өлімге бас тігуі мүмкін.

Экстремистік ұйымдардың психологиясында өзі-өзін ақтау сезімі басым болады. Сол себепті олар өздері жасайтын барлық қылмыстық іс-әрекеттерге өзінің «әділетті сылтауын» табады. Оған осыған байланысты Ақтөбе, Тараз, Алматы, Атырауда болған оқыс оқиғалар мысал бола алады. Жекелеген топтар сырттан қаржы мен қару табу үшін «кәпір» деп танылған кәсіпкерлерге, дүкендерге, жанармай бекеттеріне, тіпті құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне қарулы шабуылдар жасалған. Қарақшылық әрекетке қол ұрған экстремистік топ жетекшілері қылмыстық жолмен тапқан ақшасын «ізгі мақсатты жүзеге асыру үшін қажет» деген желеумен ақтаған. Бұл – экстремистік ұйымдардың діни емес, дін атын жамылған саяси және қаржылық мүдделерді ғана көздейтін және адасқан тұлғаларға өздері күткендей психологиялық қолдау көрсететін емес, керісінше, барынша ауыр психологиялық салдарлар туғызатын топтар екендігін айқындайды.

15. ДАИШ әрекетін «исламға жат» деп пәтуа берген мұсылман ғалымдары қандай дәлел-дәйектерге сүйенеді?

Әлемнің әртүрлі мемлекетінен шыққан 126 ислам ғалымы ДАИШ террористік ұйымының көшбасшысы Әбу-Бәкір әл-Бағдадиге хат жолдап, ислам үмбетінің келісімінсіз халифалық жариялауға рұқсат жоқ екендігі атап көрсеткені белгілі. Хатқа қол қойған ғалымдардың бірі йорданиялық Әли әл-Халаби бұл хаттың ДАИШ содырларының есіне ислам шарттарын салып, жасап жатқан қателіктерін көрсетіп, Алладан оларды тура жолға бастауын тілеу мақсатында жазылғанын айтты.

Сауд Арабиясы, Иордания, Палестина, Мысыр, Тунис, Судан, Иемен, Түркия, Англия, Франция, АҚШ, Швеция, Босния, Герцеговина, Италия, Бельгия, Болгария, Аргентина, Канада, Үндістан, Қытай, Малайзия, Индонезия және Нигериялық 126 ислам ғалымының қолы қойылған хаттың мазмұнында:

«Ислам дінінде нақақтан нақақ, кінәсіз адамдарды, елшілер мен журналистерді өлтіруге, күпірлігін ашық жариялаған адамдарды кәпір санауға, христиандармен, жалпы кітап иелерімен жаман қарым-қатынас

жасауға, ғалымдар келісімімен жойылған құлдық мәселесін қайта енгізуге, адамдарды мұсылман болуға міндеттеуге, әйелдер мен балалардың ақысына қол сұғуға, өлілердің мәйітіне зарар тигізуге, адамдарды қинап жәбір көрсетуге, жаман істерді Аллаға жаба салуға, Пайғамбарлар мен сахабалардың мазарларын қиратуға болмайды. Және исламда мұсылман үмбетінің келісімсіз халифалық жариялауға рұқсат жоқ!», – делінген.

Сондай-ақ ислам ғалымдары ДАИШ әрекеттерін сынға ала отырып, олардың «усул әл-фикһ» (Құран мен сүннеттен дәлел келтіру) мәселесінде қателескендіктерін айтып, Құран аяттарынан мынадай дәлелдер келтірді: «Сендер Кітаптың (Құран) кейбіріне (аятына) сеніп, кейбіріне қарсы келесіңдер ме?» (2:85), «Олар, (Кітап) сөздерін орнынан өзгертіп, оларға берілген үгітті ұмытты» (5:13), «Олар, Құранды бөлшектегендер (кейбір аятына сеніп, кейбіріне сенбегендер)» (15:91). Осы аяттар негізінде ислам ғалымдары ДАИШ содырларының көпшілік назарында өз қылмыстарын ақтап алу үшін Құран аяттары мен Мұхаммед пайғамбардың хадистерінің толық нұсқасының бір бөлігін үзінді етіп алып, дәлел ретінде келтіретінін әшкереледі.

Аталмыш хатта Нұғайм ибн Хаммадтың «Фитан» кітабындағы 4-ші ізгі халиф Әли ибн Әбу Талибтің сөздері келтіріледі: «Қара жалауларды көрген кездерінде жерге бұғып, аяқ-қолдарыңды қозғалтпаңдар. Кейіннен, әлсіз және мардымсыз бір қауым пайда болады. Олардың жүректері кесек темір тәріздес болады және олар өздеріне мемлекет құрады. Олар берген сөздерінде тұрмай, келісімшарттарын сақтамайтын болады. Олар ақиқатқа шақырады, алайда өздері ақиқат иелерінен болмайды. Олар бір-бірін ата-аналық лақап есімдермен (кунья) шақырып, бір-біріне қалалардың атауларын береді. Олардың шаштары әйелдердің шаштары секілді ұзын болады. Осылайша, олар бір-бірімен келіспеушілікке түскенге дейін жалғасады, сол кезде Алла ақиқатты қалағанына көрсетеді».

Әли ибн Әбу Талиб халифтің бұл сөздерін 126 ислам ғалымы ДАИШ-қа қатысты айтылған сөздер деп қабылдаған. Әрі қарай хатта осы ДАИШ пен Әли ибн Әбу Талибтің айтқан сөздерін теңестіріп салыстырады: «Әл Бухаридің ұстазы Нұғайм бин Хаммадтың «Фитан» кітабында осыдан 1200 жыл бұрын келтірілген Әли ибн Әбу Талибтің бұл сөздерінің қазіргі «Ислам мемлекетіне» қатысы бар ма?» деген сұрақ мұсылман қоғамын мазалайды. Егер бұл сөздерді талдайтын болсақ, мынаған көз жеткізуге болады:

1. «Қара жалауларды көрген кездерінде» – ДАИШ жалаулары шынымен де қара түсті.

2. «Жерге бұғыңдар» – яғни, ей мұсылмандар, орындарыңда қалыңдар! Оларға қосылмаңдар!

3. «Аяқ-қолдарыңды қозғалтпаңдар» – яғни оларға қаражаттай да, құрал-жабдықтармен де жәрдемдеспендер.

4. «Кейіннен әлсіз және мардымсыз қауым пайда болады» – яғни, бұл жердегі «әлсіз» және «мардымсыз» деген мағына – дінді түсіну, адамгершілік пен дінді пайдалану тұрғысында келеді.

5. «Олардың жүректері кесек темір тәріздес болады» – яғни олар тұтқындарды аяусыз өлтіріп, адамдарды қатыгездікпен қинайтын болады.

6. «Олар өздеріне мемлекет құрады» – соңғы бір ғасыр ішінде қазіргі «Ирак және Левант ислам мемлекетінен» басқа ешкім «Ислам халифатын» құру туралы жариялаған емес.

7. «Олар берген сөздерінде тұрмай, келісімшарттарын сақтамайтын болады» – Шаэтат тайпасы ДАИШ-қа бойсұнғаннан кейін, ДАИШ-тықтар олармен жасаған келісімшарттарын бұзып, оларды жүздеп қырып салды. Сондай-ақ, олар тілшілер мен гуманитарлық жәрдем қызметкерлерін де өлтірді.

8. «Олар ақиқатқа шақырады» – ДАИШ «исламға» шақырады.

9. «Алайда өздері ақиқат иелерінен болмайды» – Пайғамбарымыздың (оған Алланың игілігі мен сәлемі болсын), хадисі бойынша, Ақиқат иелері мейірімді болады: «Кешіріндер, сол кезде өздерің де кешірілесіндер».

10. «Олар бір-бірін ата-аналық лақап есімдермен (кунья) шақырады» – мысалы, Әбу Мутғана, Әбу Мухаммед, Әбу Мүслим деген сияқты т.б.

11. «Олардың есімдері қалалардың атауларынан болады» – мысалы: Әл-Бағдади, Әл-Заркауи, әл-Туниси.

12. «Олардың шаштары әйелдердің шаштары секілді, ұзын болады» – ДАИШ жауынгерлерінің көбінің шаштары, осы айтылғандай, ұзын.

13. «Олар бір-бірімен келіспеушілікке түскенге дейін» – ДАИШ пен оның негізін қалаушы «Ән-Нусрамайданы» (Сириядағы «Әл-Каида» бөлімшесі) арасындағы болған келіспеушілік сияқты. Олардың бір жылға созылған қақтығыстары мындаған адамдар өліміне алып келді.

14. «Сол кезде Алла ақиқатты қалағанына көрсетеді» – яғни ислам ғалымдары оларды нақты және сыпайы түрде жоққа шығарады, мәселен, ислам ғалымдарының ашық хаттары мен үндеулері арқылы.

Мұсылман ғалымдары жоғарыда келтірілген дәлел-дәйектерге сүйене отырып, ДАИШ-тың әрекетін «исламға жат» деп пәтуа берген. Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы да ДАИШ содырларының іс-әрекеттеріне қатысты өз мәлімдемесін жасап, Ирак пен Сирияда болып жатқан қарулы қақтығыстарға байланысты: «Соқыр сеніммен өзге елдің ішкі мәселесіне араласып, саяси соғыстарға қатысу – «ахли сүннет» ақидасына жат және ислам шариғатына қайшы. Негізінде, мұндай бас-көзсіз озбырлық іс-әрекеттер мәселені шешпейді. Керісінше, қиындатып, шиеленістіре түседі» деп, ДАИШ террористік ұйымын қатаң сынға алды.

16. ДАИШ содырлары діни азшылықтар өкілдеріне, өз пікірімен келіспейтіндерге, қолдарына түскен әйелдер мен балаларға шектен тыс қатігездік көрсетеді, сонымен қатар адамдардың дүние-мүліктерін талан-таражға салуда. Бұл мұсылмандыққа жата ма?

Ислам діні – рухани құндылықтарға толы ізгілік діні. Ислам дінінің ұстанымдары кез келген адам баласын жақсылыққа шақырып, жамандықтан қайтарады. «Мұсылман» деген сөздің мағынасы «мойынсұнушы» дегенді

білдіреді. Яғни, мұсылман ол – ислам дінін қабылдап, Аллаға мойынсұнған және жамандық атаулыдан барынша алыс болған адам. Ол тілімен де, қолымен де айналасындағы өзге адам баласына зиян келтіріп, қиянат жасамайды.

Өкінішке қарай соңғы жылдары Таяу Шығыс елдерінде ДАИШ содырлары тарапынан «жиһад» ұғымын ту қылып көтерген қарулы қақтығыстар әрекеттері толассыз орын алуда. Бейбітшілік пен өзара ынтымақта өмір сүрген халық содырлар тарапынан орын алып жатқан зорлық-зомбылықтың құрбанына айналууда. Ғасырлар бойына мұсылмандар арасында үйлесімді түрде өмір сүріп жатқан христиан және язид сенімін ұстанушылар құдалауға ұшырап, әйел адамдар мен жас балалар күң ретінде сатылууда. Мешіттер мен өзге де қасиетті жерлер отқа оранып, толассыз қиратылууда. Ислам діні үшін жоғары бағаланған адамның ары мен намысы жерге тапталып, рухани және моральдық құндылықтар аяқасты болуда. ДАИШ содырларының осы сынды әрекеттері ислам дініне қара күйе жағып, әлемде исламофобиялық түсініктерді одан ары арттыра түсуде.

Ислам дінінде адамдарға зұлымдық пен әділетсіздік танытуға, нақақтан жан иесін өлтіруге жол берілмейді. Бұл тақырыпқа қатысты бірқатар Құран аяттарын мысал ретінде келтіруге болады. Мысалы, «Шура» сүресінің 42-аятында: «Шынында жаз, адамдарға зұлымдық қылып, жер жүзінде орынсыз шектен шыққандарға лайық. Міне солар үшін жан түршігерлік азап бар», - делінсе, «Әнғам» сүресінің 151-аятында: «Өлтірілуіне Алла тыйым салған кісіні нақақтан өлтірмеңдер», ал, «Мәйда» сүресінің 32-аятында: «Соның салдарынан Израил ұрпақтарына: Кім кісі өлтірмеген немесе жер жүзінде бұзақылық қылмаған біреуді өлтірсе, сонда шынайы түрде барлық адамды өлтіргенмен және кім оны тірілтсе (өлімнен құтқарса), барлық адамды тірілткенмен тең деп жаздық», - делінген.

Жарылыстар мен өмірге қастандық жасау, адамдарды кепілге алу және тағы басқа зорлық-зомбылық, лаңкестік әрекеттерге қатысты Құранда қатаң жаза қарастырылған. Ал егер террорлық әрекеттердің салдарынан бейкүнә жандар зардап шексе, бұл әрекеттердің жазасы күшейе түседі. Өйткені жоғарыда айтылғандай Құранда: «Кім кісі өлтірмеген немесе жер жүзінде бұзақылық қылмаған біреуді өлтірсе, сонда шынайы түрде барлық адамды өлтіргенмен тең», - делінген.

Сонымен қатар ислам діні мұсылмандарды ғана емес, өзге дін өкілдерінің де бейбітшілік пен татулықта өмір сүруін қамтамасыз етеді. Құранда «Кітап иелері» деп аталған иудей және христиан діні өкілдерімен бейбіт қатар өмір сүрудің исламда орнықты дәстүрлері қалыптасқан. Мұхаммед пайғамбар мұсылмандарға: «Сендерге кітап иелерін, яғни христиандар мен еврейлерді аманат етемін», – деп өсиет қалдырған. Хадистерде: «Кімде-кім Кітап иелерін жәбірлесе, ақыретте мен оның дұшпанымын», – деген қатаң ескертулер кездеседі.

ДАИШ содырлары үшін тұтқынға түскен немесе өз топтарының ішіндегі адамдарды өлім жазасына кесу әрекеттері қалыпты жағдайға айналған. Ал ислам шарифаты бойынша бекітілген қағидалар сақталмай қылмыстық жаза

жүзеге асырылмайды. Құран мен сүннетте айқын білдірілген ислам шарифатындағы жазалау (худуд) – исламдағы әділеттіліктің ажырамас бөлігі. Алайда айыптыны жазалау қылмыстық істі мұқият тергеуден кейін, тергеудегі кісінің айыбы толығымен дәлелденген соң жүзеге асырылады. Сондай-ақ айыптыны жазалау қатыгездікпен орындалмауы тиіс. Сонымен қатар, тергеу барысында туындаған күдіктер мен күмәндар қатаң жазалауды болдырмауға, сот шешімінің өзгеруіне себеп болады. Бұл мәселеге қатысты Мұхаммед пайғамбар: «Жаза беріп қателескеннен рақымшылық жасап қателескен әлдеқайда артық» (Сахих Бұхари) деген.

ДАИШ содырлары тиісті тергеу істерін жүргізбестен халықты жаппай өлім жазасына кесуге көшіп, мұсылман үмбетінің қанын төгуде. Өздерін «Ислам мемлекеті» деп жариялап, «халифат» құруды мақсат еткен ДАИШ содырларының әрекеттері, әлбетте, ислам шарифатына қарама-қайшы. Олардың идеологиясы діни радикализм ұстанымдарына негізделген. Ислам шарифатына жат ДАИШ ұйымының әрекеттері барша әлем халықтарына қарсы бағытталған террорлық әрекет ретінде бағаланады.

Жалпы, шын мәнісінде қатігездік жасаған адамдарды мұсылман деп атауға болмайды. Яғни, террористтің мұсылман бола алмайтыны секілді шынайы мұсылман да террорист бола алмайды. Мұсылмандардың арасынан террорист шықса да, мұндай адам мұсылмандық қасиеттерден жұрдай болған деген сөз.

Тіпті соғыстың өзінде ислам діни белгілеген арнайы қағидалар бар. Бір жасақты жорыққа аттандырып тұрып Мұхаммед пайғамбар әйелдерге, балаларға, ғибадатханаларды паналаған адамдарға соқтығуға тыйым салған. Сондықтан қазіргі уақытта діннің атынан жасалған бұл қылмыстарды Құран мен Сүннеттегі қағидалармен байланыстыруға болмайды.

Басты міндет – дәстүрлі діни бағытты ұстанып, барша адамзатқа құрметпен, басқа көзқарас иелеріне түсіністікпен қарап, ортақ мәмілемен өмір сүру. Өзгелерге өз көзқарасыңды таңу – ислам дінінің негіздеріне қайшы іс.

17. ДАИШ террористік ұйымы не себептен жас балаларды лаңкестік әрекеттерге пайдаланады?

Бүгінгі таңда әлемде орын алып жатқан әскери қақтығыстарда балалар мен жасөспірімдер де жапа шегуде. Айталық ДАИШ террорлық ұйымы өз бақылауына алған аймақтарда балалар мен жасөспірімдерді әскери мақсаттарға пайдалануда. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, 2015 жылы содырлар 1,8 мың сириялық балаларды қылмыстық әрекетке қатысуға үгіттеген. Сириядағы Адам құқығын бақылау кеңесі таратқан мәліметтерге қарағанда, олардың 350-і өлім құшқан.

Рухани және әлеуметтік-мәдени тұрғыда пісіп жетілмеген, өмірдің қиын сәттерінде моральдық дұрыс таңдау жасай алмайтын, әлі буыны қатпаған балалар мен жасөспірімдер «халифатты» сылтау етіп, зорлықшыл саяси билік құрғысы келген ДАИШ мақсаты үшін таптырмас құрал болып отыр.

Сирияда балаларды және жасөспірімдерді соғыс әрекеттеріне үйрету үшін арнайы лагерьлер құрылған. Оларды лаңкестікті жүзеге асыру үшін пайдаланады. Лагерьде балаларды арнайы әскери жаттығулардан өткізіп, жанкештілікке тәрбиелейді. Ол жерде балалар мен жасөспірімдердің өмір сүру режиміне кәнігі содырлардан талап етілетін қатаң ережелер енгізілген. Оған ғаламторда таралған «Аллаһу Акбар!» деп айқайлаған алты жасар балалардың бейнежазбалары, «жас жиһадшының» қаруды шеберлікпен қолданғанын көрсететін бейнежазбалар, олардың «кәпірлерді» өлтіруге ант бергендері, адамның бастарымен футбол ойнағандары бейнеленген кадрлер мысал бола алады.

Айта кету керек, жасөспірімдердің көпшілігі Сирия мен Ирактың жергілікті тұрғындары және күрд-езидтердің тұтқынға түскен балаларынан құралады. Мамандар жасөспірім балалардың террористер қатарына қосылуының бірнеше жолдарын атап көрсетті.

1. ДАИШ бақылауындағы аумаққа әр мемлекеттен келген ата-аналарымен еріп келген балалар;
2. Жергілікті содырлардың балалары;
3. Балалар үйі тәрбиеленушілері немесе қараусыз қалған балалар;
4. Тұтқындардан немесе ата-анасынан күшпен тартып алынған балалар (христиандардың немесе езидтердің балалары).

Балалар ұрланғаннан соң олардың санасына әсер ету үшін идеологиялық және психологиялық жұмыстар жүргізіледі. Оларға исламға сай келмейтін, мағынасы мен ұстанымдары өзгертілген «дін» ақпараттар беріледі.

Балаларды ДАИШ жетекшісінің бұйрықтарын қарсылық танытпай жылдам орындауы үшін қатыгездікке мәжбүрлі түрде бойын үйретіп, қуыршақтарды қолдану арқылы адамдардың басын алуға үйретеді.

ДАИШ мүшелері әлеуметтік желілерде өлі адамның басын ұстап тұрған және көшедегі мәйіттердің арасында ойнап жүрген балалардың суреттерін жариялады. Бұл – жас балалардың қатыгездігін көрсету арқылы қарапайым адамдардың ой-санасына әсер ететін құйтырқы ойындардың бірі.

ДАИШ содырларының балалармен жұмыс жасағанда қатыгездік танытатыны БҰҰ-ның Сириядағы әскери қылмыстар жайлы есебінде расталды. Олар жасөспірімдерді «ДАИШ үшін қызмет етіп, ұзақ уақыт қолдау көрсететін, сенімді әрі адал болашақ содырлар» ретінде пайдаланады. Балалар жәбір көрсетуді өздерінің күнделікті өмірінің ажырамас бөлігі ретінде санайтын болады.

Осындай дайындықтан өткен балалардың өздерінің «қанды жетекшілерінің» бұйрығымен жақындары мен кінәсіз адамдарды өлтіруге дайын нағыз қатыгез қылмыскерлерге айналатыны анық. Шектен шыққан жетекшілерінің қолында ауыр жарақат пен қорлыққа тап болып, қатаң діни ортада ақиқаттан қол үзіп тәрбиеленген жеткіншектер болашақта кез келген қоғамдағы тұрақтылыққа қауіп төндіреді.

Жоғарыда көрсетілген жолдармен ДАИШ террорлық ұйымы арнайы лагерьлерде қатыгез содырларды дайындап, «жалған халифатты» орнату

үшін балалар мен жасөспірімдерді әскери мақсатта қолданады. Сонымен қатар осындай ортада өскен балаларды террорист-жанкешті ретінде пайдаланады. Өйткені балалардың санасы өзгенің ықпалына түсуге бейім келеді. Аталмыш жолдардан басқа, балаларды насихатшы ретінде қолданатыны жайлы мәлімет те бар. 2015 жылдың желтоқсан айында Тунистің құқық қорғау органдары мың шақты баланы террорлық ұйымға үгіттеген оқушыны тұтқындаған. Оқушы қыз насихатты телефон және әлеуметтік желілер арқылы жүргізген.

Бүгінде ДАИШ өзі жаулап алған жерлерінде ортағасырлық тәртіп орнатып, ауқымы кең ұлтаралық лаңкестер әскеріне айналды. Ұйымның негізгі мақсаты – Құран мен өзге де қасиетті кітаптарды бұрмалап түсіндіру арқылы ұрлық, құлдық, адам өлтіру культін орнату.

Адамдардың өлімі «құрбандық» ретінде, бас кесуді – «жауды жеңу» ретінде («жау» дегендері – қарусыз журналист, пікірлері ұйым идеологиясымен сәйкес келмеген имам, христиан немесе езид болуы мүмкін), балаларды өз мақсаттарында пайдалануды – халал етілген (рұқсат, заңды) нәрсе, тіпті әділ іс-әрекет ретінде көрсетіледі.

Балаларды өзмақсатын іске асыруға пайдалану адамзаттың ең қатыгез және аяусыз қылмыстарының бірі болып табылады. ДАИШ қазіргі күнде қатігездікті қолдайтын «халифаттың» жаңа жүйесін құруға барынша әрекет етуде. Олар өз мақсаттарына қол жеткізу үшін тіпті бүлдіршіндерді де қолдануға дайын екендіктерін көрсетіп отыр.

18. ДАИШ террористік ұйымының жазықсыз адамдарды, тіпті өз қатарларындағы жақтасарын жаппай және жария сипатта өлтірудегі мақсаты неде?

ДАИШ содырларының тарапынан қаншама келеңсіз әрекеттер орын алуда. Олар өздерінің идеологиясынан тыс көзқарас пен ұстанымды ұстанбаған адамдар тобын «кәпір» санап, тұтқынға түскендерді өлім жазасына кесуде. Осы санатта үкімет қызметкерлері, журналистер, жалпы алғанда мұсылмандармен қатар, өзге дін өкілдері де өлім құшуда. Сонымен қатар аталмыш лаңкестік ұйымы басшыларының көңілінен шықпай қалған содырлар да қатаң жазаға тартылуда. Шетін көзқарасқа негізделген ДАИШ ұйымының қарулы «жиһад» идеологиясы салдарынан Таяу Шығыс елдері отқа оранып отыр.

2006 жылдың 15 қазанында құрылған «Ирак ислам мемлекеті» 2013 жылдың 9 сәуірінде Сирия үкіметіне қарсы қарулы қақтығысқа шығады. 2014 жылы 29 маусымда ұйым мүшелері өздерін халифат ретінде көрсетіп, Сириядағы Ракка қаласын астана ретінде жариялады. Осы жылдың көктем айларында орын алған 1700 шииттік сенім өкілдерін өлім жазасына кесу әрекеті аталмыш лаңкестік ұйымды әлем елдеріне кеңінен таныта түсті. Мұндай әрекет өз кезегінде сүнниттік және шиттік мұсылмандар арасында дінаралық қақтығыс пен араздыққа әкеліп соқса, язидтік күрдтер мен армяндық христиандарды жазалау әрекеттері ұлтаралық араздықты тұтатты.

Бұқаралық ақпарат құралдарында АҚШ азаматы Питер Кэссигтің, журналист Джеймс Фоули мен Стивен Сотлоффың және жапондық журналистердің өлім жазасына кесілгендігі жайлы бейнетаспалар кеңінен жарияланды.

ДАИШ ұйымының содырлары осы әрекеттері арқылы біріншіден, көпшілік назарын өздеріне аударуға тырысып бақса, екіншіден әлемге үрей салып өз «үстемдіктерін» паш етуде. Осындай әрекеттердің салдарынан Батыс Еуропа және басқа да елдерде мұсылман қауымына деген жеккөрінішті көзқарас қалыптасуда. ДАИШ әрекетінен зардап шеккен босқындар саны арта түсуде.

Ислам дінінде кез келген адамның өмірі мен ар-намысы жоғары қойылады. Адам баласын өлтіру үлкен және ауыр күнәлардың біріне жатады. Мұхаммед пайғамбар: «Ең үлкен күнәларға Аллаға серік қосу, адам өлтіру, ата-ананы ренжіту және жалған куәлік беру жатады» деген.

Мұхаммед пайғамбардың өміріне көз салсақ, ол өзі қатысқан барлық шайқастардың ішінде Бадр соғысының екі тұтқыны – Уқба ибн Әби Муғайт пен Надр ибн әл-Хаританы ғана өлім жазасына кескен. Аталмыш екі тұлға да мұсылмандармен соғысып жатқан қарсы тараптың қолбасшылары еді. Дегенмен, Мұхаммед пайғамбар 10 жыл бойы басынан өткізген 29 шайқастың ешбірінде тұтқындалған қатардағы жауынгерді өлімге кеспеді, керісінше оларға рақымшылық танытуға үндеді.

Сонымен қатар исламдағы әскери жиһадты жүргізудің басты қағидаттарының бірі – соғыс жағдайында қолына қару алған қарсылас жауды ғана өлтіруге болады, алайда олардың отбасы мүшелері мен соғысқа қатыспағандарды қасақана өлтіруге тыйым салынған.

Айтылғандардан белгілі болғандай, қазіргі таңдағы ДАИШ жүргізіп жатқан қарулы қырғын исламның шариғи қағидалары мен ұстанымдарына толығымен қайшы келеді. Сондықтан мұндай әрекеттер исламға, мұсылман қауымына және жалпы адамзатқа қарсы жүргізіліп жатқан террорлық акт ретінде бағаланып отыр.

19. ДАИШ өзін «мұсылманмын» деп санайтын адамдарды да «мұсылмандар» мен «кәпірлер» деп бөліп жатады. Ислам діні адамдарды өз ішінде осылай алалауға жол бере ме?

Соңғы кездері мұсылмандар арасында діннің жекелеген мәселелерін бұрмалап, күмәнді көзқарастарды қалыптастырып, таратушы адамдар тобы кездесуде. Діни білімнің төмендігі салдарынан қоғамның тұтастығы мен халықтың ауызбірлігіне кері әсерін тигізіп отырған мәселелер орын алуда. Солардың бірі – мұсылман қауымын өз ішінде «мұсылман» және «кәпір» деп бөлетін «тәкфіршілер» жамағатының ұстанымдары. Олар өздерінің бұрмаланған сенімдерімен көптеген мұсылмандарды таухид пен куфр (бірқұдайлық мен күпірлік), иман мен ширк (сенім мен құдайға серік қосу) мәселесінде адастырып, өзге мұсылмандарды «хақ жолдан адасты» деп айыптауда.

Қазақ тілінде қолданылып жүрген «кәпір» сөзі арабшадан енген. Діндегі мағынасы бойынша иман негіздерін, яғни Алла тағаланың бар екенін, Оның періштелерін, түсірген кітаптарын, жіберген пайғамбарларын, жазған тағдырын терістеген, ақырет күнінің болатынына сенбеген адамды «кәпір» дейді. Сондай-ақ исламдағы парыз амалдарды терістеген адам да діннен шыққан, яғни күпірлік келтірген болып есептеледі.

Ал «тәкфір» сөзі діни контексте «күпірлікпен айыптау» деген мағынаны білдіреді. Мұндай әдісті шарифат негіздері мен қағидаттарын бұрмалаған тәкфіршілік көзқарасты жақтаушылар жиі қолдануда. Олар өз кезегінде ДАИШ содырлары қатарынан табылып, шынайы ислам шарифатына қайшы әрекеттерді жүзеге асыруда. Тәкфіршілермұсылмандар қауымын өз ішінде «мұсылман» және «кәпір» деп бөледі. Оны мынадай ұстанымдармен дәлелдеуге тырысады:

1. Тәкфіршілік сенім ақидасын (Алла тағаланың сипатына қатысты) қолдамаған, яғни Матуриди және Ашғари ақидасын ұстанатын мұсылмандар «кәпір» болып есептеледі.

2. Мұсылман адам намаз оқымаса «кәпір саналады.

3. Мұсылман адамның қабірді зиярат етіп, дүниеден өткен адамдарға арнап Құран бағыштауы және қабір басына белгітас қоюы жүреппен жасалған «күпірлік» болып табылады.

4. Зайырлылық қағидатына негізделген мемлекетте өмір сүру және сол мемлекеттің басшысына бағыну – күпірлік.

5. Мұсылманның шарифатына қайшы келмейтін кейбір ата-баба салт-дәстүрі, тұрмыс-тіршілікте әдет-ғұрыпты ұстану – күпірлік.

Дегенмен бұл айтылғандардың ешбірі шынайы ислам шарифатында күпірліктің белгісі болып саналмайды.

Ислам шарифатында бекітілген намаз оқу, ораза ұстау, зекет беру және қажылыққа бару сынды ғибадат-құлшылықтарды мойындағанымен, оларды жалқаулықтан немесе басқа да себептермен жүзеге асырмаған адам діннен шықпайды, яғни «кәпір» деп есептелмейді, дегенмен күнәһар мұсылман болып саналады.

Ибн Омардан риуаят етілген хадистердің бірінде Мұхаммед пайғамбар: «Ислам бес нәрседен тұрады: Аллаһтан басқа құдай жоқ екеніне және Мұхаммед Аллаһтың елшісі екеніне куәлік ету, намаз оқу, зекет беру, шамасы келсе қажылыққа бару және Рамазан оразасын ұстау» десе, Убадат ибн Самит риуаят еткен хадисте: «Алла тағала құлдарына бес уақыт намазды парыз етті. Кімде-кім намаздың қадір-қасиетін кемсітпестен, ешбірін қаза етпей, толық орындайтын болса, Алланың оны жұмаққа кіргізуге уәдесі бар. Ал оны орындамаған адамға Алланың ондай уәдесі жоқ. Қаласа оны азаптайды, қаласа жұмағына кіргізеді» делінген (Сахих Бұхари).

Әбу Ханифаның көзқарасы бойынша иман тілмен айтып, жүреппен бекітуден тұрады. Бұл туралы «Әл-Фикһул-акбарда» және басқа да еңбектерде нақты айтылған («Фикһул-акбар», Хайдарабад, 10-б.). Яғни, адам «Алладан басқа тәңір жоқ, Мұхаммед оның елшісі» деп тілмен айтып,

жүрекпен бекітіп, ислам шарттарына иман келтіргеннен кейін мұсылман болып есептеледі. Содан кейін барып оның іс-әрекеттері залым-күнәһар, тақуа сынды дәрежелерге бөлінеді. Ал намаз оқымаған адамды «кәпір» деп санау – амалды (ғибадатты орындауды) иманнан деп санаудан, яғни, «иман мен амал бір» деп есептеуден туған түсінік. Бұл Қазақстан мұсылмандары үшін дәстүрлі болып табылатын ханафи мәзхабы ұстанымдарына сәйкес келмейді. Мұндай ұстанымды әдетте дәстүрлі емес ислам ағымы болып табылатын радикалдық ағым ұстанушылары насихаттайды.

Намаз оқымау мәселесіне келсек, ханафи мәзхабы бойынша иман келтірген адам өз жалқаулығы себебінен намазды орындамаса, ол күпір келтірген болып саналмайды, дегенмен күнәһар болып есептеледі.

Тәкфіршілердің мұсылман адамның қабірді зиярат етіп, дүниеден өткен адамдарға арнап Құран бағыштауын және қабір басына белгітас қоюын күпірлік деп санауына да шынайы исламда ешбір негіз жоқ.

Қайтыс болған адамдарға арнап Құран бағыштау барлық мұсылман әлемінде кең таралған. Ол өлілерді, өлімді еске алғызатын ғибраты мол әрекет. Пайғамбар: «Құран Кәрім оқылғанда Алла Құран оқығанға да, оны тыңдағанға да сауап жазады. Егер Құран оқушылар оны мәйітке бағыштаса, Алла оқушыларға берген сауабын кемітпестен мәйітке де сауап жазады» және «Ясин сүресін оқу мәйіттің азабын жеңілдетеді» деген (Имам Ахмад Муснади). Сондықтан Құран бағыштау ислам негіздерінде қамтылған, құпталған сауапты іс болып табылады.

Қабірге ескерткіш қою мәселесіне келсек, Мұхаммед пайғамбардың өзі Усман Ибн Мазун қайтыс болғанда оның қабірінің үстіне белгі тас әкеліп қойған екен. Себебін сұрағандарға: «Осы жерден өткенімізде тасты көріп, Усманды еске алып, дұға қылып тұрамын» деген. Демек, қабір басына белгітас қою ислам шарифатына жат емес.

Зайырлылық қағидаттарына негізделген мемлекетте өмір сүруді және ол мемлекеттің басшысына бағынуды күпірлік деп санайтын радикалды ағым мүшелері Мухаммад ибн Сүлейман ат-Тамимидің «Үш негіз», «Төрт қағида», «Күмәннан тазару», Мұхаммед ибн Абдул Уаххабтың «Таухид кітабы» және Шейх Хафиз Ахмад әл-Хакәмидің «Ислам ақидасы бойынша 200 сұрақ» секілді кітаптарын оқиды. Сондай-ақ, олардың арасында ал-Албани, ибн Бааз, шейх Усаймин, шейх Фаузан және т.б. шетін көзқарасты ұстанған авторлардың еңбектері көп пайдаланылады.

Аталмыш еңбектер зайырлылық қағидатына негізделген мемлекеттік басқару формасына қарсы шығып, сол елді басқарып отырған басшы (Президент) мен оған бағынған мұсылман қауымын «кәпір» деп айыптайды.

Радикалды ағым мүшелері кейбір салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды ұстануды күпірлік санайды. Мысалы, келіннің үлкендерге иіліп сәлем салуы, «көз тимесін» деп мандайға қара күйе жағып қою, түкірту, дем салдыру, дәстүрлі музыкалық аспаптарда ойнау секілділерді олар «харам» деп есептейді. Сонымен қатар сақал қою, балақ қысқарту, әйел адамдардың қара түсті киім киюі, күнделікті сөйлеу мәнерінде «аһи», «уһти», «джазака Аллаһу

хайран», «жаһил», «мушрик», «мунафиқ», «бидғат», «харам», «ағузубиллаһ», «астағфируллаһ» деген сынды араб сөздерін қолдану діни радикалды топ мүшелеріне тән. Олар діннің ішкі мазмұнынан бұрын сыртқы формасына көп мән береді.

Бір сөзбен айтқанда, тәкфіршілер өздері ұстанатын шетін көзқарасқа негізделген идеологияны қолдамаған мұсылмандардың барлығын «кәпір» деп санайды.

Мұндай тәкфіршілік көзқарастың шарифатқа қайшы екенін дәлелдейтін мысалдар ислам дереккөздерінде жиі кездеседі. Мұхаммед пайғамбар: «Кімде-кім бауырына: «Ей, кәпір!» десе, егер ол адам шынымен кәпір болмаса, онда айтқан адамның өзі кәпір болады» деп қатаң ескерткен. Біреуді кәпір деп жариялау үшін оның Алланы жоққа шығаруы, басқа құдайларды мойындауы, Пайғамбар мен Құранды жоққа шығаруы немесе оларға тіл тигізуі сияқты үлкен күнәлар жасағанын айғақтайтын дәлелдер қажет. Сондай-ақ, «тәкфір» жариялау тәртібі бірқатар шарттарды орындауды қажет етеді және бұл ислам құқығы саласындағы атақты ғұламалардың құзыретіндегі іс. Тиісті білімі және өмірлік тәжірибесі жоқ кез келген адам мұндай маңызды шешім қабылдау құзыретіне ие емес.

Сонымен қатар Әбу Ханифаның «әл-Алим уәл-мутааллим» атты кітабында: «Иман амалдан бөлек болғандықтан артпайды және кемімейді» делінген. Күнә істеу иман келтірген адамды иманнан ажыратпайды. Өйткені, Құранда зина жасап, кісі өлтіргенді «күнәһар» дегенмен «имансыз» деуге болмайтыны, бір түйір жақсылық жасаушыға да сауабы берілетіндігі айтылған. Хазіреті Әли де өзіне қарсы соғысқан шамдықтардың мүмін (сенуші) екендігін айтқан. Егер күнә жасау адамды діннен шығаратын болса, ширктен кейінгі күнәнің ең үлкені – кісі өлтірушіні Хазіреті Әли «кәпір» деп атаған болар еді. Бұл сахабалардың да осы мәселеге кең пайымды көзқарас ұстанғанын әйгілейді (Әбулхайр, «Ақидатул-Ислам уәл-имам әл-Матуриди», 190-б.). Олай болса, күнәһар адам да мүмін ретінде қабылдануы тиіс, ал күнәсіне ақыретте жауап беру мәселесі – Алла Тағаланың еркіндегі іс. Қаласа, жазалайды, қаласа, кешіреді (Әбу Ханифа, «әл-Алим уәл-мутааллим», 18-б. Матуриди, «Китабут-таухид», 615-616-б.).

Ислам шарифаты имандылық пен күпірлік мәселесін адамның өз еркіндегі және ішкі түйсігінің жұмысы деп қарайды. Ислам діни мұсылмандарға дінге шақыру және оны тарату жолын белгілеп берген. Бұл жол исламға даналықпен және жұмсақтықпен тартуға әрі көпқұдайшылармен сөз таластыру барысында көркем түрде айтысуға шақырады. «Адамдарды Раббыңның жолына даналық және көркем үгіт арқылы шақыр. Әрі олармен көркем түрде күрес. Күдіксіз, Раббың тура жол тапқандарды да жақсы біледі» деген мазмұндағы аяттар Құранда жиі кездеседі.

Жалпы, ақида және құлшылық мәселелерінде әртүрлі күнәлар үшін адамды күпірлікпен айыптау, діни ұстанымдарда жеңіл емес, ауыр жолдарды қарастыру шектен шығушылық болып табылады.

Осы орайда Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы 2013 жылдың қараша айында мұсылмандарды «кәпір» деп айыптайтын тәкфіршілер

ағымына қатысты: «Тәкфір – дінге енген жаңалық. Әлдекімдердің «пайғамбардың сүннетіне ерудеміз», «таза ислам» немесе «таза таухид» деп жүрген жалған ұстанымының шектен шыққан қателігі» деген мазмұнда пәтуа жариялаған болатын.

Ислам шариғатында адам баласын алалауға жол берілмейді. Ислам сенімі бойынша адамдардың барлығы Алланың алдында тең, олар тек жақсы амалдарды жүзеге асыру деңгейіне қарай ерекшеленеді. Сонымен қатар адамның жүрегіндегі иман мәселесі тек Аллаға ғана мәлім болғандықтан адамдар тарапынан айыптауға жол берілмейді.

20. Көпшіліктің арасына барып өзін-өзі жарып жіберіп, жазықсыз адамдардың өліміне себеп болған ДАИШ жанкештілері жұмаққа бара ма?

Әлем жаңалықтарына назар аударсақ, өзін-өзі жарып жіберу оқиғалары халықтың көңіліне үрей ұялатып, ел тыныштығына нұқсан келтіруде. Жарылысты діни ұйым мүшелері ұйымдастырды деген хабарды естіген қалың халық, кез келген дін өкіліне, намаз оқыған мұсылманға секеммен қарайтын жағдайға жетті. «Шаһид» болуды мақсат етіп лаңкестік әрекетке барып жатқан «ДАИШ» жанкештілерінің бұл істерінің, исламмен байланысы жоқ екендігін кесіп айтуға болады.

Ислам – құқықтық әрі сенімдік жүйелері толыққанды қалыптасқан дін. Ол адамның жеке және қоғамдық өмірін реттей отырып, мұсылманның ой-пікірі мен сөздеріне, іс-әрекеттері мен тұрмыс-тіршілігіне, діни сенімі мен адамгершілік қасиеттеріне тұтастай ықпал етеді. Сондықтан діндегі кез-келген қағидаттар мен түсініктер, тұжырымдамалар тұтастай ислам шеңберінде жан-жақты талқыланып, қарастырылмайынша қолданысқа енгізілмейді. Бұл орайда исламдағы «жанпидалық» немесе «жан қию» (истишһад, шаһид болу) концепциясы исламның моральдік және шариғи қағидаттарына негізделмей тұрып, ешқандай ұғымды білдірмейді.

Ислам дінінде өзін-өзі жарып жіберу «интиһар» деп аталады. Яғни, өз-өзіне қол салу мен шаһид болудың бір-біріне еш қатысы жоқ. Керісінше, бір-біріне мүлде кереғар ұғымдар. Дін негіздері бойынша өз-өзіне қол салу ауыр күнәлардың санатына жатады. Мұхаммед пайғамбар: «Мүмінді лағынеттеу оны өлтіргенмен тең, кім мүмінге кәпірсің деп жала жапса, оның өлтірушісі сияқты болады. Және кім өз нәпсісін (өзін) бір нәрсемен өлтірсе, сол себепті Алла оны қиямет күні азаптайды» (Бухари мен Муслим риуаяты), – деп, өз-өзіне қол салудың қате екенін қатаң ескертеді.

Жаратушы себепсізден-себепсіз адамның өз жанын қиюы былай тұрсын, адамға он екі мүше мен ағзаны ақыретте қайта сұрау үшін аманатқа берілгендігін айтады. Олай болса, «аманатқа қиянат жасаудың ауыр күнә» (хадис) екенін ескерсек, өзін-өзі жарып жіберу – орны толмас зор қателік және үлкен күнә.

Діни себептен болсын, азаматтық ұстанымынан болсын, өзін-өзі жарып жатқан азаматтарға тосқауыл қою, оларды мұндай әрекетке не себепті

барғанын зерттеп, оқыс оқиғаның алдын-алу –қазір бүкіл қоғамның алдында тұрған міндет.

«Ислам» – араб тіліндегі «салам», «тыныштық», «бейбітшілік» деген мағыналарды береді. Ислам – бейбітшілік діні. Сол себепті, дүние жүзінде, сондай-ақ, біздің елімізде де ішінара ұшырасып жатқан өзіне-өзі қол салу секілді қайғылы жайттардың шынайы исламмен еш байланысы жоқ.

**ДІН САЛАСЫНДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР БОЙЫНША
20 СҰРАҚ-ЖАУАП**

*7-шығарылым:
ДАИШ – аса қауіпті лаңкес ұйым*

Астана қ., Орынбор көшесі, 8, «Министрліктер үйі» ғимараты, 15 кіреберіс